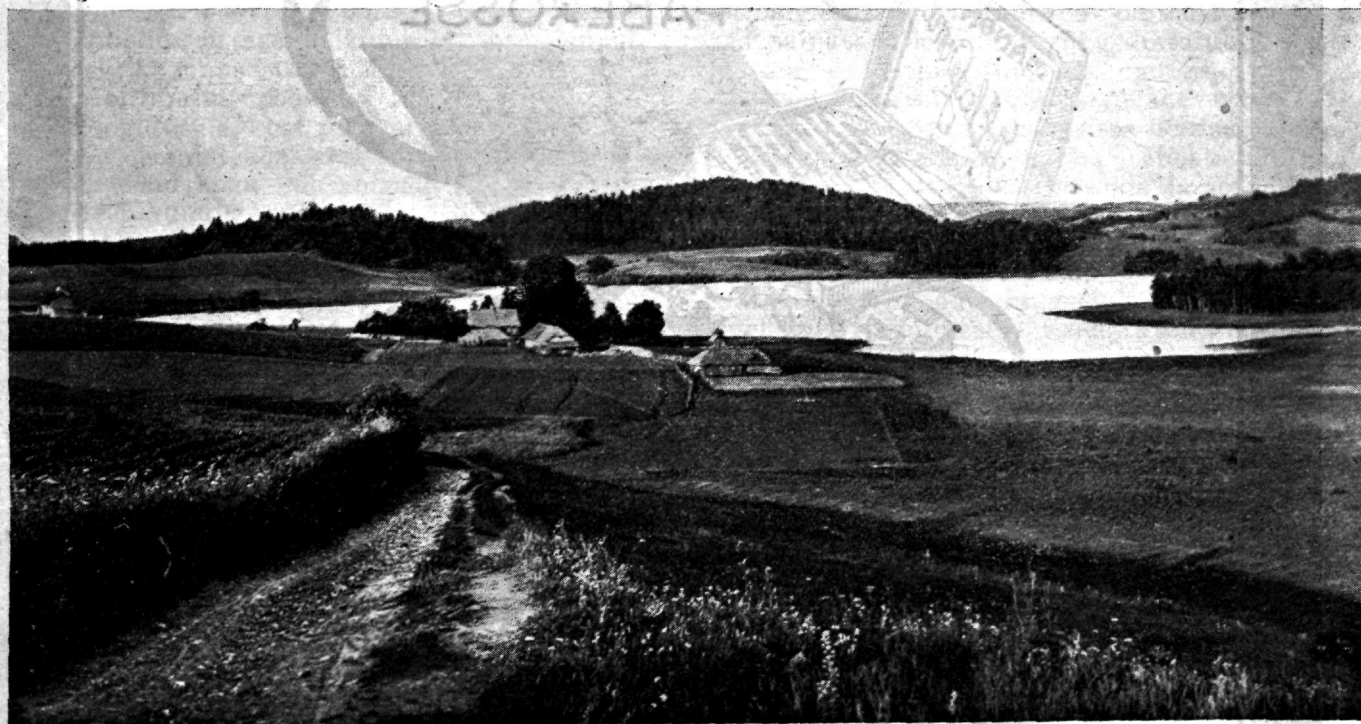

KAITSE KODU!

28. juuni 1930

NR. 26

Hind 20 senti

SARU.

Tänases numbris:

— Kommunistidevastane liikumine Soomes.
T-vo H-no: Põhjamaa talupoeg – põline vabadusvõitleja.

— 10 a. Miitavi aizsargsi.

— Ilus oled, isamaa!

— Noorte ridu koondamas.

Mari Raamot: Soome Lotta-Svärdi ülemaaline esinaiste kursus
Tuusulas.

Leenart Sanglepp: Jaaniöö (jutustus).

— Kaitseliidu fuvireis Soome.

— Dilte muistsesest Eesfist.

— Male.

Suitsetage
PABEROSSE

MANON
Laferme

Stella

Diva

Laferme

L

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

**ÜKSIKI
NUMBER
20 SENTI**

**ILMUB
1-KORD
NÄDALAS**

6. AASTA KAITSE KODU! K'AIK· N: 26

S-BLASTNIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10–12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi-kirju alal ei hoita.

28. JUUNI 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltm. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÖERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. **KUULUTUSTE HINNAD:** 1 lehekülj teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Kommunistidevastane liikumine Soomes

Viimaseil päevil Soomest tulevad teated kommunistidevastase liikumise kohta sunnivad meid küsimuse tähtsuse tõttu kõigis rajariiges tahtmatult pöörama tähelepanu sellele Lapua algatusele, kust suunduv rahvuslik liikumine on pannud kõnelema endast mitte üksi Soome, vaid kogu Põhjamaade ajakirjanduse.

See liikumine, mille siht on olnud algusest peale takistada kommunistlikku kihutustööd Soomes, on lühikese aja jooksul omandanud seevõrra laialdase ilme, et isegi valitsusel on tulnud seda arvestada ja ühes sellega kiirustada riiklikust keskkohast juhitavaid samme nõukogudesõbraliku agitatsiooni pidurdamiseks. Mõtleme selle all kommunistlike ajalehtede ilmumise keeldu, millega suudeti hoida Lapua meeste sõnadest paisunud tegusid tunduvalt vaos.

Kui paneme tähele, et kommunistide ja rahvuslaste vahetõrge Soomes on olnud algusest saadik üliterav, ja kui korrakski heidame pilgu Soome kodusõja koledusile, siis mõistame ka praeguse liikumise ähvardavat kuju ja seda püsivust, millega Soome vihalesattunud talupojad on asunud traataia taguste lõhnade väljarookimisele Soome pinnalt.

Soome kodusõda nõudis palju pingutusi ja palju ohvreid, et kindlustada riigile demokraatlikku korda ja rahvuslikku iseseisvust. Samm-sammult tuli vabastada kodumaa pind puna-

seist bandedest, kelle ülim soov oli vaba Soomemaad painutada kommunistliku diktatuuri alla. Selle ränga heitluse juures ei kaotatud vähe inimelusid ja ei olnud vähene nende soomlaste arv, kes kaotasid selles veerises heitluses oma kallima vara — elu ja tervise. Mõistagi õpiti siis vihkama piiritagust vägivalda ja seda rohkem kui vast meie, kes me küll samuti toore ülivõimu väljatõrjumise all oleme kannatanud, suudame mõista ja aru saada.

Soomlane on oma hingeelult juba sügavahingeline tundeinimene. Keda ta on õppinud kord armastama, selle vastu jätkub tal alati sõprust ja lahkust, kuid värisegu see ja olgu alalises hirmus, kelle vastu ta kannab oma viha.

Püüame nüüd mõista neid tundeid, mida tunneb oma südames rahvuslikult mõtleja, kodumaad armastaja ja selle vabaduse ränkade ohvritega ostnud soomlane selle olluse vastu, kes avaliku räuskamisega ja ülbe agitatsiooniga rikub avalikult vaba Soome õhku kodanike üheõiglususele ja poliitiliste vaadete puutumatusle toetudes. See on sama element, kes Soome kodusõja veriseil päevil tappis naisi ja lapsi Soome külades, kes põletas maju ja riisus talusid — ja nüüd, pärast lüüasaamist tuleb tagasi õiglusele toetudes ja irvitab.

On vist kaunis kerge pärast seda saada aru seda viha, seda tülgaastust ja sallimatust, mis

Soome vaba talupoeg tunneb kommunistlike tegelaste vastu praegusel ajal.

Ei olnud siis ka ime, kui rahva seas tekkis liikumine, mis kannab rahvuslikku ilmet ja nõuab maa puhastamist kommunismisõbralikust ollusest.

Ja kui sealjuures sündis tegusid, milledes astuti üle seadusest ja rikuti riiklikku korda, siis sündis see teatud joovastuses, mida me ei saa kiita ega ka rängalt mõista hukka. Ja me teame päris kindlasti, et ka Lapua mehed ise tunnevad oma väljaastumiste ja tegude väärust ja tagajärgi.

Veel hiljuti, kui lapualaste delegatsioon käis riigipresidenti juures nõudmisi esitamas, seletas üks delegaatidest rootslasest ajakirjanikule avalikult, et nad, protestandid, on küllalt teadlikud oma tegude ebaseaduslikkusest; kuid samuti olevat nad kindlas arvamises, et seadused, mida nemad rikuvad, ei täida oma otstarvet, ja et niisugusel korral on parem kuriteoga ühiskonnale sundida peale uusi seadusi.

See on küllalt tähelepanu vääriv seletus, sest sellega on kaudselt riivatud ka praegu maksvuselt oleva seadusandluse lõtvus, mis just soodustab maale ja rahvale ebasoovitava liikumise tekkimist.

Sellest aru saades ja osalt ka ärevuse süvenemisest hoidumiseks andiski valitsus maakondade kuberneridele volituse kommunistlike ajalehtede sulgemiseks. See samm, õigust öelda, pidurdas ka tunduvalt edaspidiste sündmuste arenemiskäiku.

Vahepeal olid Lapua liikumise tegelased hakanud tegema ettevalmistusi Helsingisse marssimiseks. Sellest arenesid välja ülemaalsed kodanike koosolekud, milledes otsustati toetada Lapua liikumist ja ühineda protsessiooniga Helsingisse marssimisel.

Viimane peaks sündima juuli esimesil päevil, kohe pärast parlamendi kokkutulekut, ning selle üheks eesmärgiks oleks kommunistlike rahvasaadikute osavõtmise takistamine riigi seadusandluse aparaadist.

Mitmed kommunistlikud tegelased on vahepeal käesoleva liikumise tegelaste poolt väevõimuga ekskurseeritud Vene piiri juure, kus neile anti vaba võimalus lipata paljuülistatud kommunistlikku paradiisi.

Kõik see kokku, iseäranis aga talupoegade kavatsesetav rünnak Helsingi peale on tekitanud Soome sisepoliitilises olukorras teatud ärevuse. On tõsiselt ja osalt ka põhjendatult küsitud, kas kogu selle liikumise taga pole mitte vabariikliku korra kukutamise, et panna maksma parempoolne diktatuur.

Selle küsimuse esilekerkimist on põhjustanud eriti asjaolu, et seisukorra arenemise kee-

rises igasugu ollused tekkinud liikumise najal oma ammuigatsetud soove võivad tahta panna maksma, missugusele võimalusele ärev ja osalt kriitiline seisukord õieti on soodus.

Neile kahtlustusile on Lapua kodanike kongress, millest jooksevad välja kogu praeguse liikumise niidid, vastanud selge sõnaga, et kogu praegune liikumine sünnib ainult ühe asja eest — kommunismi vastu, kusjuures igasugused jutud fašismist, riigikorra muutmisest ja diktatuurist on valed. Usume seda, sest vastasel korral ja salajaste kavatsuste poetamisel rahvusaate sekka võib kaduda terve selle liikumise seljatagune. See kindel väljendus on kommenteeritud siiski veel hoiatusega, et „meie teeme kõik, et viia võidule oma asi, ja meie ei lase oma õiget teed sulgeda mingisuguste takistuste ega sepitsustega.“

See paneb uskuma, et alatud liikumine juurdub sügavale ja et selle pidurdamiseks on vaevalt leida muud teed kui et võtta lapualaste poolt esitatud nõudmised tõsisele kaalumisele. Selles sihis näivad mõtlevat ka valitsuse erakonnad, kes on tunnistanud tarviliseks viia parlamenti seaduseelnõud, mis aitaksid panna piiri kommunistlikule liikumisele Soomes.

Lapualased ütlevad, et neil on üks vaenlane ja see on kommunism. Sellega on nad avalikult tunnistanud vankumatut tahet hävitada Soome pinnalt viimnegi idu, mis ähvardab hakata kasvutama kolmanda internatsionaali vesirakukesi, nagu neid on osalt takistamata kihutustöö mõjul siginenud üle maa siia ja sinna.

Kes on need mehed, kes nõuavad seda, kes on julgenud tulla välja säärase otsekohe ja vääratamatu nõudmisega?

Vastata sellele on lihtne: need on Soome põllumehed, inimesed, kes on seotud oma kodumaa külge adra käsipuudega, kes on õppinud armastama ja tahavad kaitsta teda vaenulise olluse vastu. Siin tulevad tahtmatult meele luuletaja sõnad:

„Tööraha, talupoegi vaba maa,
jää vabaks sa! jää seisma sa!“

Jah, vankumatu vabadustahe, kindel usk oma tulevikku ja suur armastus oma kodumaa vastu — need on tegurid, mis võivad tõesti kutsuda esile säärase asjaolu, nagu seda on laiaks jõeiks paisunud Lapua liikumine Soome pinnal.

Meie võime olla selles mõttes õnnelikumas seisukorras, et meil pole olnud tarvis talutada oma kommunistlikke tegelasi nende poolt ülistatud nõukogude paradiisi lävele, sest meie poliitilised õnnekütid kolmanda internatsionaali päritoluga on leidnud endile ise tee sinnapoole traataeda.

Soomes on aga, nagu me näeme, maa puhastamine poliitilisest umbrohest pidanud sündima rahva enda aktiivsel kaasabil.

Loodetavasti kujuneb see nii, et talupo-

gade kogunemine Helsingisse kujuneb mingiks seljataguseks ja rahvahääleks valitsusele ja parlamendile, kes siis ka sellele toetudes võib teha oma otsused rahva ja maa hea käekäigu kasuks.

Hiljutiste kuulduste põhjal pidi, sündima ka nõnda, et parlamendile esitatakse kaitseseisukorra seadus lapualaste redaktsioonis. Ja selle teise lugemise päevaks, 3. ja 4. juuliks,

Põhjamaa talupoeg — põline vabadusvõitleja

Lapua meeste julge ja kategooriline esinemine praegusel silmapilgul toob tahes või tahtmata meele Põhjamaa legendike valitsejate muistsed teod. Ajalugu kordub. Ka praegune isamaaline vaimustus ja Lõuna-Soome vabastamise tahe kommunismipahe võimu alt on õieti ajaloo kordumine. Mõne sajangu eest marssis Ilkka oma talupoegadest sõduritega Turu lossi poole, kus tol ajal Klaus Fleming Rootsi kubernerina valitses Soomet.

Kuid süvenegem pisut tollaegsesse Põhjamaa meeste ellu. Rootsi kuninga poolt määratud riigivalitsejal Klaus Flemingil oli Soomes peaaegu piiramatut võim. (1591. a. oli ta määratud ka Eesti valitsejaks.) Kuningas Sigismund nautis Poola galantse õukonna elu täite sõõmudega ja jättis Soome asjade hoolitsemise ning hertsog Kareliga võitlemise kuningale ustava Klaus Flemingi asjaks.

Kõneldakse, et Fleming oli julm ja karm mees. Hertsog Karel tarvitas kõiki oma intriigide kunste tolle mehe kõigutamiseks oma kohalt. Kuid tagajärjeta. Selles võitluses võimu pärast etendas teatavat osa ka Soome talupoeg — õigemini öeldud: Põhjamaa talupoeg.

1570. a. puhkes Rootsi ja Vene vahel järejekorraline sõda, mis oli sama halastamatu kui kõik endisedki. Inimesi piinati julmalt surnuks, maid hävitati, talusid põletati. Taudid tungisid riiki. Kuid veel hullem oli — kirjutavad kroonikud — „sõjaväe vägivalda kasvamise ja aadlkonna upsakus. Need ähvardasid hävitada Soome rahva kalleima vara ja sundida talupidaja rahva orjusele.“ Need kaks asjaolu on osutunud n. n. nuiasõja peapõhjusiks.

Raskemaid koormatusi oli tol ajal sõjaväe ülalpidamine. Kõige rohkem rusus see vabadustarmastavaid Põhjamaa talupoegi. Neid oli 1590. a. kuningas Johann III poolt vabastatud sellest kohustusest, kuna nad sõjaväljal olid osutanud erilist vaprust ja ohvrimeelsust. Kuid see lubadus jäi ainult lubaduseks. Sõjaväe paigutamist ei osatud teisel kujul korraldada ja põhjalased pidid endisel viisil kandma raskeid kohustusi. 1592. a. lõppis siiski meeste kannatus ja nende saatkond rändas kuningas Johann III juure meele tuletama and lubadusi. Kuningas kuulas kannatlikult talupoegade viletsat rootsi keelt, mõistis neid ja lubas nad vähemalt osaliselt vabastada kohustusist. Otsustati, et põhjalased peavad pidama ülal ainult 1000 meest jalaväge, aga mitte ratsaväge, mille kulud olid palju suuremad.

tahavad talupojad sirgeis ridades marssida Helsingisse, et oma silmadega näha ja oma kõrva-dega kuulda maa tuleviku kindlustamise seaduse vastuvõtmist seadusandliku kogu poolt.

On see teostatud, võivad talupojad jälle kerge südamega minna oma töö juure tagasi — harima seda emakest maad, mida nad nii üle kõige armastavad ja mille hea käekäigu eest nad tahavad olla alati valvel.

Kuid Klaus Fleming asus teissuguses arvamises. Tema arvates ei olnud õiglane anda ühele maakonnale soodustusi, teised võiksid selle üle nuriseda. Unustatud oli põhja meeste vaprus sõjas Vene vastu. Unustati oma auvõlg, ka selles kordub ajalugu lõpmatult. 190 ratsameest jäi põhjalaste hankida, toita ja varustada.

Tollest ajast kirjutab ajalugu: „Seni on Põhjamaa olnud ainus maakond, kus aadlil ei ole mingit võimu. Sellest järgneb, et ka ametnikud ei ole siin kujunenud mingisuguseks alamaks härrade klassiks, vaid on suurepäraselt sobinud talupoegadega. See kõik ähvardab nüüd muutuda. Aadel hakkab tõstma pead“.

Loomulikult ajas see keema põhjalaste vere. Soomlase kannatlikkus on võrdlemisi suur, kuid on ta ükskord lõpnud, siis haaratakse kinni radikaalseist abinõudest. Siin püüdsid põhjalased esialgu rahulike abinõudega seisukorda parandada.

Mis teha? Flemingilt ei ole abi loota, kuningas on kaugel Poolas. Ainus abiallikas võis olla kuninga vastane hertsog Karel. Tema juure läkitasidki põhjalased oma saadikuid, kes pöörsid tagasi hertsogi kirjalike lubadustega sõjaväe pidamise kohustusest vabastamiseks. Kuid kirjade mõju oli — nagu võis arvata — just vastupidine. Fleming oli kuningale ustav ja jälgis vihaga hertsogi poolehoidjaid. Põhjalased, kes seni suhtusid sõjaväele kui koormatusele, asusid hertsogi lubadusest alates seisukohale, et siin on tegemist otsekohese ebaseaduslikkusega. Talupoegades tekkis tuhaalune tuli: viha Flemingi vastu. Saatkond saatkonna järele käis hertsogi juures, kes kord juba pooltöödinenuna vastas talupoegade kaebeile: „Kui kakskümmend talupoega ei saa hakkama ühe salgajuhiga ja neliteist ühe sõduriga, siis ei ole nad paremat ära teeninud.“

Need sõnad sütitasid tule talupoegade südameis.

25. novembril 1596. a. oli Isonkyrö kirikukülas Põhjamaal talupoegade koosolek, kus Rootsis käinud saadikud esinesid aruandega oma reisi kohta. Koosolekul viibisid ka mõned sõjaväelased, kellega esiteks tekkis väike sõnavahetus, siis aga korralik lööming, mis lõppis mõne sõjaväelase surmaga.

Põhjalaste iseloomustavaimaks omaduseks on, et nad, kord alanuna, ei suuda lakata. Nagu lõvid, kes veremaiku suhu saades tormavad edasi, nõuavad uut saaki, uusi ohvreid. Seda taltsutamatuset tõendavad ka praegused sündmused Põhjamaal. Kuid peab ütleva: kannatusel on ka meestel küllalt. Kaua kannatasid nad

400 a. eest, kaua suutsid nad ka nüüd vaadata kommunistide lajutamist.

Põhjalaste vägivallategudest kuuldes lubati neid nüüd viibimata vabastada sõjaväe pidamise kohustust. Kuid liig hilja. Leegid levisid kiiresti üle Põhjamaa. Tuld ei suudetud enam kustutada. Lapua, Ilmajoe ja Kyro pojad kogunesid üheks talupoegade sõjaväeks, mis algas marssimist Turu lossi suunas, Flemingi vastu.

Kõik sündis kiiresti. Talupojad olid küll sõdades saanud hea koolituse, kuid pealikuist oli puudus. Ka relvad olid viletsad, koostudes peamiselt puunuiadest, mille järele ka sõda on saanud oma nimetuse.

Alul võtsid retkest osa ainult lõuna-põhjalased (soome keeles „Etelä-Pohjola“, millest meie ETA telegrammides on vale tõlge: edela-põhjalased). Teel ühinesid nendega veel teiste kohtade mehed. Passiivsemad olid põhja-põhjalased, kelle maad oma kauguse tõttu ei olnud kannatanud sõjaväe all. Ka rannikul elavad rootslased hoidusid asjast kõrvale. „Rootsikeelsed elanikud on mitteusaldatavad liitlased“, kirjutab ajalugu.

Talupoegade sõjaväe arv ei võinud siis olla väga suur, vaevalt üle paari tuhande. Selles on praegune põhjalaste retk kahtlemata imposantsem. Nüüd ühinevad sellega ka rootslased ja teiste maakondade elanikud, kuna neljasaja aasta eest põhjalased jäid peaaegu üksinda. Tolle retke kurbloolus on valusamaid tõesid

ajaloos. Halb kord, pealikut ja relvade puudus, toidustamise raskused, kõik need asjaolud mõjusid niivõrra, et talupojad end lasksid Flemingi kavalusest võita ja lõpuks sunniti häbistavalt põgenema ning oma suures enamuses tapeti. Kuid ilus algatus on julguse ja isamaalsuse ning põhjalaste kuulsat vabadusearmastuse tõendusena jäänud püsima ajalukku. Ebaõiglus on asi, mille vastu põhjalane astub kas või palja rusikaga.

Esimene ebaõnnestumine ei suutnud siiski põhjalasi heidutada. 1597. a. saabus Põhjamaale hertsogi esindajana uus valitseja, kes asus viibimata kihutustööle Flemingi vastu. Töö kandis vilja. Varsti sammus 3000-line põhjalaste jõuk Turu poole, tasuma kätte neetud Flemingile! Flemingi 1500 meest käsitav ratsavägi lõi aga talupoegade jalaväe laiali, milliseks võiduks andis suure tõuke rootsikeelsete talupoegade ülejooks Flemingi poolele.

See oli mässu lõplik likvideerimine. Maa seisukord oli nüüd vilets. Ligi 3000 talupoega oli langenud ja põllud kannatasid rängalt. Soome saatus näis kujunevat süngeks, kuid hertsog Kareli võimulepääsmisega tuli Soomele päästja. Põhjalased vabastati sõjaväe kohustust, talupojad said veel teisigi kergendusi, kuid võimalike ja aadli käsi käis halvasti. Karel ei olnud just õrn oma kohtlemises. Seega saavutati, kuigi raskete ohvrite abil, oma õigus. Selle liikumise laine hakkas veerema Põhjamaalt — nagu nüüdki.

T-VQ H-no.

10 AASTAT MIITAVI AIZSARGSI

Läti kaitseliit tekkis teistes oludes kui Eestis ja Soomes. Tol ajal, kui Eestis ja Soomes „Omakaitses“ ja hiljem Kaitseliit organiseeriti, valitses Lätis Saksa okupatsioon. Kaitseliit organiseeriti vast okupatsiooni vägede lahkudes ja märtsis 1919. a. pandi talle valitsuse määru-sega seaduslik alus. Kuramaal aga valitses edasi Landeswehri ja siis Bermondi võim ja seal organiseeriti kaitseliidu üksused pärast vabadussõda. Nii pühitses Miitavi (Selgova) rügement oma 10 aasta juubelpäeva 15. juunil. Seks puhuks oli rügemendile külla kutsutud Eesti kaitseliidu ülem kindral Roska ühes staa-biülemaga ja Leedu kaitseliidu ülem kolonel Kalmatas ühes õppeosakonna ülemaga.

Miitavi rügemendi juubeli puhul oli laupäeval, 14. juunil, korraldatud laager, millest jala- ja ratsaüksused osa võtsid. Laager oli pühendatud sõjalise väljaõppe tööle, nii jala- kui ratsaosadele olid korraldatud taktikalised õppused, kuhu õppejõududeks oli komandeeritud ohvitseri kaitseväest. Pühapäeval oli paraad, mille võttis vastu vabariigi president Alberts Kviesis. Paraadil olid üles rivistatud jalaväe kompaniid, ratsadivisjon, autode kompanii ja naiskodukaitse. Paraad, milles esinesid 600 kaitseliitlast, kes kõik ilma erandita olid vormis, andis kujuka pildi Miitavi rügemendi kõrgest väljaõppest ja sisemisest distsipliinist.

Nii kaitseliitlaste kui ka kohaliku rahva huvi keskkohaks oli väike tank, mille Miitavi seltskondlikud organisatsioonid olid ühisel nõul ja jõul muretsenud ja mis paraadil juubilarile üle anti.

Pärast paraadi olid ratsavõistlused ja võimlemise demonstratsioon. Kiitust ja üldist tähelepanu teenisid ratsanikud, kes oma ehk-küll „saha eest võetud“ hobustega väga häid tagajärgi saavutasid.

Õhtul oli Miitavi ajaloolise lossi õuel vabaho-õuetendus. Näidendi sisuks oli Läti tung vabaduse järele ja kuidas see jaaniõhtul tule ääres väljendust leidis ning aastaastalt edasi anti. Epiloogiks oli kaitseliidu sünd ja kättevõidetud vabadus. Harva vist on juhuseid, kus ajalooline Vene võimukandja Kuramaa hertsogi Biironi poolt ehitatud ja Bermondi salkade poolt mahapõletatud loss oma õuel nii suurt hulka rahvast näeb.

Miitavi rügemendi kaitseliitlaste suurearvuline osavõtt oma rügemendi juubelpidustustest, nende kindel, soliidne ja distsiplineeritud esinemine on tunnismärgiks rügemendi kõrgest väärtusest. Kohaliku rahva suur osavõtt ja huvi, millega rügemendi tegevust ja pidustusi jälgiti, näitab, et rügement pole ükski, vaid et ta on osa rahvast ja temaga on kogu Miitavi ja Miitavi maakonna rahvas.

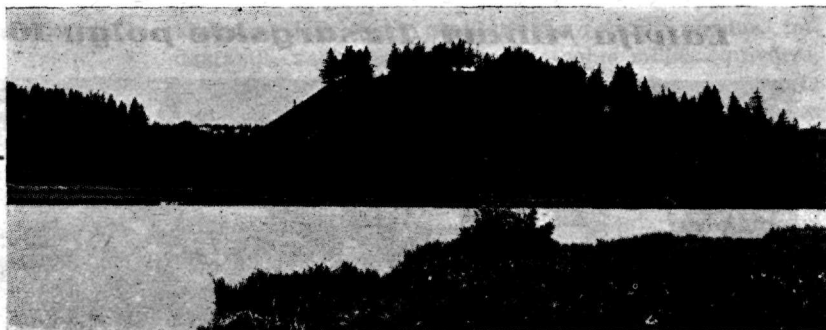
Latvija Militari Aizsargside polgu 10. jubelipidustused

- 1) Seltskondlikud organisatsioonid annetavad polgule tanki.
- 2) Kaitseliidu ülem kindral Roska Miiitavi polgu aukompaniis.
- 3) Läti president tervitab Miiitavi naiskodukaitset.

ILUS OLED, ISAMAA!

**Ka väikeses Eestis leidub kauneid kohti, mis tohiksid pak-
kuda vaatamisväärsel huvi
matkajale.**

Otepää Linnamägi.

„Ilus oled, isamaa,“ hüüab laulik, kuid vähe on jäänud neid inimesi, kes tõsiselt hindavad või suudavad mõista kodumaa veetlevust. Ilu otsitakse esmalt ikka võõrsilt ja alles siis, kui sealt seda otsima minna puuduvad võimalused, lepitakse paratamatult koduga.

Et Eesti on väikeriik, seda armastatakse tihti toonitada. Kuid siiski on vähe neid, kes väikestki Eestit tunnevad, kuigi just väiksuse pärast see kellelegi ei peaks sünnitama ülesaamatuid raskusi. Matkad kodumaa tundmaõppimiseks peaksid pakkuma ometi meeli-ülendavat naudingut, eriti veel tõsisele isamaa-armastajale.

Meil pole küll Alpe, Vahemere lopsakaid palmisalusid, tsüpresse, õitsvat Granaadat, Saint-Moritz'it, kuid meil on küllaltki vaatamisväärsed kohti. Enne kui tõstame silmad võõrsile, peaksime õppima tundma oma kodumaad. Meil on ometi Pühajärv, Võrumaa mäed ja järved, Virumaa rannik, talvine Otepää ja hulk teisi nägusaid kohti, mille külastamine peaks pakkuma küllalt naudingut ja õpetlikku.

Matkamine on sport ja just sellisena teda tuleks levitada. Kaitseliidus on sellele asjale juba käed pandud külge, korraldades suvel jalgrattasõite ja talvel suusatamist pikema marssruudiga, mis osavõtjatele peaks pakkuma häid võimalusi kodumaa tundmaõppimisel. Sellest on siiski vähe, kõik sportlikud organisatsioonid üle maa peaksid organiseerima rännakuid tähelepanuvääriavasse kodumaa kohtadesse ja nendest ei tohiks olla puudust. Allpool toome väikese ülevaate huvitavamaist kohist matkajale.

Omal ajal oli Tallinna ümbruse tähelepanuväärsimaid kohti Jägala-Joa, mida nimetati „Eesti Niagaraks“. Vesi langeb seal püstloodis üle 7 meetri kõrguselt, sünnitades kukkudes vahuseid veekeeriseid. Jägala-Joa kose ilu hävitas sealne puupapivabrik, mis rakendas veejõu oma teenistusse, kuid praegugi pakub kosk ühes jõujaamaga huvitava pildi. Eriti kena on kosk kevadise suurvee ja jäämineku ajal. Sealt mitte väga kaugel asub nägus Tsitre rand, kus kõrge kallast Soomõisa kohal ühes männi- ja lehtpuumetsa puhmastega tasub külastamisvaeva.

Kehra jaamast 8 km. kaugusel asub kena Kiviloomõis, umbes tiinusuuruse kaevetud tiigiga, mille kaldal kasvavad hiigelpuud. Tiik oma kahe ujuva saarega on küll ummistumas. Tiigi loodekaldal asuvad Kiviloo lossi varemed. Loss on ehitatud 1479. aastal katoliku piiskopi Simon von der Borgi poolt ja põletati

Joann Julma vägedest aastal 1560. Lossist mõniküm-
mend sammu eemal näidatakse kohta, kus omal ajal
aeti suuri patuseid läbi puhastustule.

Aegviidu jaamast mitte väga kaugel asuvad kuul-
sad Aegviidu järved, eesotsas veerohke Koit-
järvega. Koitjärve ümbruses on järvi mituküm-
mend. Vaja vaid tõusta mõne kõrgema mäe tipule, et
ümberkaudes pruunikas rabas näha rohkesti sädele-
mas hõbesilmseid järvi. Ilus on ka Koitjärve metsade
kirdepooles nurgas asuv Paukjärv, kõrgete kallastega.
Erilist tähelepanu väärib järve põhjapoolne kallas, mis
tõuseb väga järsu nurga all.

Aegviidu, Jäneda ja Lehtse maa-aladel asub niini-
metatud „Põhja-Eesti Schveits“. Rapla juu-
rest algav mäeahelik venib üle Paunküla Jänedani, moo-
dustades seal ümbruses kauni metsade, mägede, orgude
ja järvede kombinatsiooni, mis levib kuni Aegviiduni
ja Lehtseni. Selles ümbruses on matkaja silmale palju
huvitavat. Allakriipsutamist vääriksid Lehtse ja Jäne-
da mõisade vahel asuvad Nelijärve mäed. Kose
kihelkonnas võiks mainida Voose ja Paunküla
mägesid. Ka nende ümbruses on rohkesti järvi ja
ümbrus on küllaltki luuleline.

Tamsalu jaamast 6 kilomeetrit kirdepoole asub
end. Porkuni mõis, kahtlemata ilusamaid kohti
Eestis. Mõis asub kõrgel saarel, mida igast küljest
piirab jõgi. Umbes kilomeetri kaugusel Porkunist
asub järv, millest voolab välja hiljem Papi lahte suu-
buv Valgejõgi. Järvest välja voolates hargneb jõgi
kaheks, kuna harud piiravad Porkuni saart, joostes hil-
jem jälle ühte. Jõesaare põhjapoolses otsas asuvad
vanad lossivaremed, mis vanasti kujutanud kindlusta-
tud lossi, millest praegusele põlvele on küll vähe järele
jäänud. Teises saare otsas asub kabelimägi, endine los-
si matusepaik. Veskitammi tõttu on saart piirav jõgi
teiselt poolt hästi lai ja selle luhas pesitsevad kevadeti
metspardid ning teised veelinnud. Endises mõisa här-
rastemajas asub praegu kurtumade kool.

Kes armastab matkata metsarikkas maakohas, see
valigu oma eesmärgiks Virumaa põlised laa-
ned, mis algavad Simuna kihelkonnast ja tungivad
kuni Lohusuuni, Peipsi järve ääres, kattes suure maa-
ala Tapa-Narva raudtee paremal küljel. Laaned ei
ole küll enam neitsilikus puutumatuses, kirves on tei-
nud laastamistööd eriti Sonda-Mustvee kitsaropalise
raudtee ääres, kuid koht on siiski meil rikkamaid metsa
poolest. Laante keskel asub ka kuulud Sirtsu soo.

Rakke jaama lähedal asub rida ahelasarnaseid künkaid, mis olevat Kalevipoja hobuse kabjajäljed. Seal algav mäeahelik moodustab edasi Pandivere kõrgendiku. Tähelepanu väärivad seal kolm põlise metsaga kaetud kõrgemat mäge: Emumägi (167 meetrit üle merepinna), Kellavere mägi (158 m.) ja Ebavere mägi (149 m.). Viimane asub Kiltsi jaamast 5 kilomeetri kaugusel.

Vägeva jaamast 4 km. kaugusel asub Toomaskaitsejaam. Seal võib põllumees rohkesti õpida kultuurheinamaadelt ja sooharimistöedelt. Toomast edasi pääseb Endla järvele, mis on kuulnud oma valgete vesiroosidega. Muinasajalooliselt on tähtis järves asuv Juta kivi. Siit leidnud laulujumal Vanemuine endale kasutütre Juta, kui see kivil nuttes leinanud oma järve uppunud peiut Endlat, millest ka järve nimetus. Juta pisarad vaibunud alles siis, kui Ilmarine kinkinud talle kuldse õnneliniku.

Järvest vähe maad eemal asub Kärde mõis, mis on kuulud seepoolest, et mõisa rohtaias asub majake, kus 21. juunil 1661. a. kirjutati alla Rootsi ja Vene vägede vahelisele rahulepingule. Kärdest edasi matkates võib jõuda Laiuse mõisani. Huvi peaksid seal äratama endise Laiuse lossi varemed, mis olnud vanasti suuremaid losse Eestimaal, kust rüütlid valitsenud ümbruskonna üle. Laiuse kirikumõisa rohtaias näidatakse kaht pärna, mis olevat istutatud Rootsi kuningas Kaarel XII poolt.

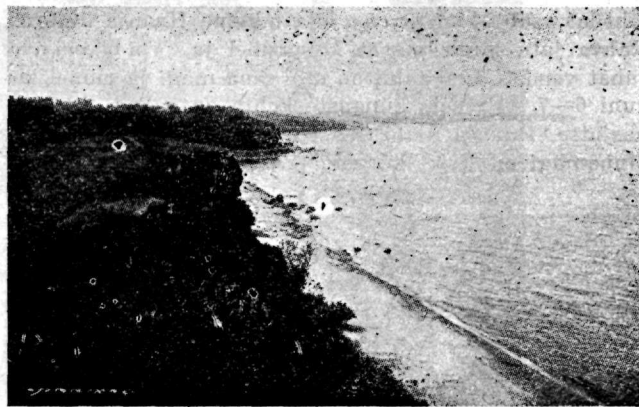
Tartule lähimaks kenaks kohaks on Elva suvituskohat, kena maastikuga, mida soovitatakse eriti rinnahaigeile. Lähedal asub Vapramägi, kuhu rahvasuu järele Rootsi kuningas Gustaf Adolf olevat istutanud pärna.

Värvirikas ja huviküllane on ka sõit mööda Emajõe. Sõites Peipsi poole võiks peatuda Haaslaval, Kabinäl, Kaagverel, Luunjal, Kavastul Praagal ja Kastrel. Viimast kohast edasi näidatakse jões rootsiaegseid mälestusmärke: rootsi sõjalaeva jõepõhjas ja Varbeki kantsi.

Jõudes Peipsile arvab igaüks, kes esimest korda näeb järve, end olevat mere kaldal. Vaikse ilmaga on järve peegelsile, kuid vähimagi tuulega tekib järvel lainetus ja Peipsi näitab oma tujukat palet, andes järrele tuultele ja sünnitades kalureile ohtlikke mürdlaimeid. Järve ääres võiks külastada Mehikoormat, Võõpsu, Kallastet, Nina, Lohusuud Mustveed ja Vasknarvat.

Teine marssruut Emajõel võiks olla Tartust Võrtsjärveni. Teel võib silmata kokkulangenud Kärevere silda. Võrtsjärvega võib tutvuda kaht viisi: kas laevaga üle järve sõites või rännates mööda idakallast. Seal ümbruses asuvad Kilemägi ja Jõgeveste mõis. Viimane on kuulud selle poolest, et seal asub kuulsa Vene väepealiku Barklai de Tolli matuspaiik, kiviehitis, mille seintel jäädvustatud sõjakangelase elulugu. Jõgevestelt 8 km. edasi asub Taagepera sanatoorium, meie kuulsaim tiisikushaigete ravila.

Enne Emajõe suubumist Peipsisse, 8 km. laevaga mööda Ahja jõge üles sõites, edasi üle Lääniste veel 35 km. jala edasi rännates, jõutakse huvitavasse

Vaade Utria rannale.

kohta — Taevaskojale. Miks seda kohta nii hüütakse, sellest puuduvad andmed. Ahja jõgi on uuristanud siin ajajooksul liivakivisse sügava süngi. Devoonikiht paljastub siin õige paksult ja pakub teadlasile huvitava läbilõike. Ümbruses on rohkesti keni kohti, mis rahva suus seotud rohkete muinasjuttudega. Taevaskoda külastavad tihti koolide ekskursioonid.

Paluperajaamast maha minnes jõuab matkaja Eesti kauneimasse kohta — Pühajärvele. Vaatamisväärsed on seal loss pargiga, kus asub rohkesti haruldasi puid, Sõsarsaared ja neist lõuna pool asuvad teised saared, üks ilusam kui teine. Järve kaldal on rohkesti poolsaari, mis moodustavad ilusaid kääre ja sopppe. Ümbrus on kõigiti ilus ja meeliülendav. Koos Otepää kuppelmaastikuga nimetatakse Pühajärve ümbrust Lõuna-Eesti Schveitsiks. (Vaata kaanepilt: Otepää tüübiline maastik.)

Otepää lähedal asuv Linnamägi kujutab endist maalinna, mis pakkus kaitset raudrüütelite — sakslaste — tulekul. Viimaste poolt kannatas kants mitu korda. 1208. aastal piirasid kantsi liivlased sakslaste juhatusel ja minnes süütasid kantsi põlema. Kants ehitati uuesti üles, ja 1210. aastal oli ta juba nii tugev, et venelased ei suutnud 8-päevasele piiramisele vaatamata kantsi võtta ära. Veidi hiljem rüüstasid kantsi lätlased ja liivlased ning süütasid põlema. 1223. aastal ehitasid sakslased Otepäele lossi ja sinna kasvanud ka linn, kuid 1630. aastal pole sellest enam midagi kuulda. Linnamäelt on tore vaade Otepää järvedele. 2,5 km. allavist asub Väike-Munamägi, millelt paistab silma ka Suur-Munamägi. Otepää ümbrus on kujunemas oma märgise maastikuga talvel meie suusaspordlaste armsaimaks kohaks.

Sangaste jaamast pääseb Pedeli ja Emajõe ühine miskohta. Läheduses on Sooru asundus sümpaatsete metsasahudega ja Paju asundus, mille nimi sai kuulsaks vabadussõja päevil. Seal löödi kuulud Paju lahing, milles langes vabadussõja kangelane leitnant Kuperjanov.

Rohkesti ilusaid kohti on ka Võru läheduses. Linn ääres asub Tammula järve märgise Haanja maastikuga vastaspoolel kaldal. 15 km. Võrust edelapoolse asub Rõuge. Seal on Rauga ja Vahk aheljärved ning kena männimetsaga Üraoja org. Seal

lähedal asub Munamägi ja mäGINE Haanja ümbrus. Rahva jutu järele olevat Munamäel ja Vällomäel tuhat venda. Igal talul on seal oma mägi ja mõnel kuni 6—7. Paljude küngaste kohta on rahva- ja muinussjutte. Haanja ümbruses on veel umbes 40 järve. Munamägi on Eesti kõrgeim koht merepinnast.

Vastseliina lossi varemed.

Matkajat huvitada võiksid veel Võrumaal Vastse-Kasaritsa ja Vastseliina. Viimase vanade varemete kohta on teada, et sinna ehitatud lossi 1273. a. Tartu piiskopp Friedrich Hasendorp. Loss ehitatud endise Piusa maalinna kohale. Sellest tuletatudki nimi Vastseliina — uus linn. Loss on kolmest küljest piiratud jõega ja neljandat külge kaitsnud sügav kraav. 1343. a. mässu järele ehitatud loss ümber kindluseks, mida venelased mitmel korral piiranud. Joann Julma ajal olnud vene sõjaväega Vastseliina kindlust piiramas ka tatarlasi. Viimased olevat saatnud siit oma naistele inimliha ja vedanud eestlasi orjadeks, mille eest kohalik rahvas annud neile nime „koerakoonlased“. Põhja-sõja ajal 1702. aastal lõhuti kindlus varemeiks.

Petserimaal on vaatamisväärsimaks kohaks Peterseri klooster oma munkade üksikelamiseks määratud koobastega. Neist koobastest on pärit ka Peterseri linna ja kogu maakonna nimi (Pečorõ — koopad). Kuid Setumaa pakub rohkesti huvi veel neile, kes tahavad tutvuda setude omapärase hingelaadiga, elu-oluga ja kommetega.

Ilusaid kohti matkajaile pakub kogu meie Põhja rannik Tallinnast — Narvani. Tsiitre, Loksa, Kunda, Võsu, Toolse, Ontika, Toila, Sillamäe, Türsamäe, Meriküla ja Narva-Jõesuu on meie tunnustust leidnud suvituskohad. Loksa rannast 2 kilomeetrit Valgejõe mööda üles minnes jõutakse kenale Nõmmeveski jõele. Loksa lähedal asubki idülliline Hara saar, kaetud rikkaliku puustikuga. Kunda lahe läänepoolsel neemel asuvad Toolse lossi varemed. Loss on ehitatud 1470.—1471. aastal ja oli määratud Rakvere lossi kaitseks merepoolses külgel. Lagedal rannikul pleekivad varemed mõjuvad õige masendavalt.

Põlevkivi piirkond Kohtla-Järve, Kukru-se ja Türsamäe ümbruses pakuks rohket huvi neile, kes pole seni tutvunud selle uue tööstusaruga. Virumaalt

võiks nimetada veel Neeruti mägesid ja järvi Kadrina lähedal, kõrgeimat paekallast Ontika rannas ja muidugi ka Narva koske.

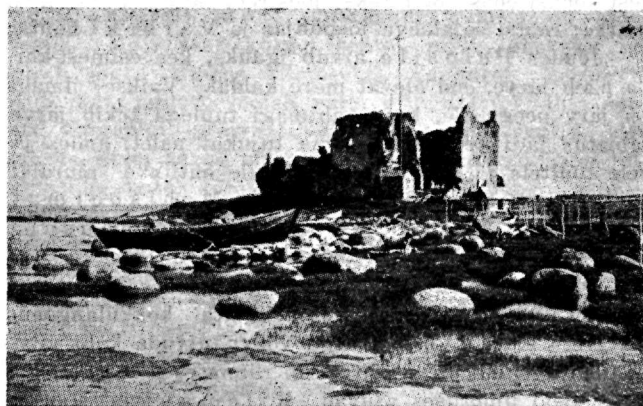
4 kilomeetrit Suurest-Jaanist asub Leola linnamägi, ümbritsetud rabast. Suure-Jaanist 10 km. pikkuse matka järele jõuab Vanamõisa, mille lähedal asub Paala lahinguväli, kus 1217. aastal langes Lembit oma malevaga ristirüütlite ja liivlaste ükendatud vägede vastu. Rottama talu koplis öeldakse asuvat Lembitu kalm. Peale nimetatud ajalooliste kohtade leidub Viljandimaal veel küllalt keni kohti Karksi-Nuia, Olustvere, Öisu, Halliste, Abja, Taagepera ja Koorküla ümbruses.

Huvitavaid kohti on nohkesti ka Haapsalu-Pärnu vahelisel rannikul, nagu omapärane Matsalu laht jne. Pärnu-Lihula maantee ääres asub Audru mõis toreda pargiga. Mihkli kiriku juurest pääseb Soontaga maalinnani — saar soos. Saarel asub üks-ainus talu, mida on harinud üks perekond juba 18 inimpõlve.

Tallinnast Paldiski poole võib leida ilusaid maastikke Keila-Joalt, Laulasmaa kaldalt, Lohusalu rannalt ja Kloogalt. Vasalema jaama juures asuvad Vasalema marmorikaevandused ja Padi-se kloostri varemed. Klooster olevat asutatud 1254. a. kabelina. Kuid juba 1281. a. suurendatud kloostriks, mis Erich VII ajal (1317—1334) muudetud kindluseks. 1343. aasta mässu ajal lõhkunud eestlased kloostri maha ja tapnud 98 munkka. Kloostrist on rahvasuus rohkesti lugusid.

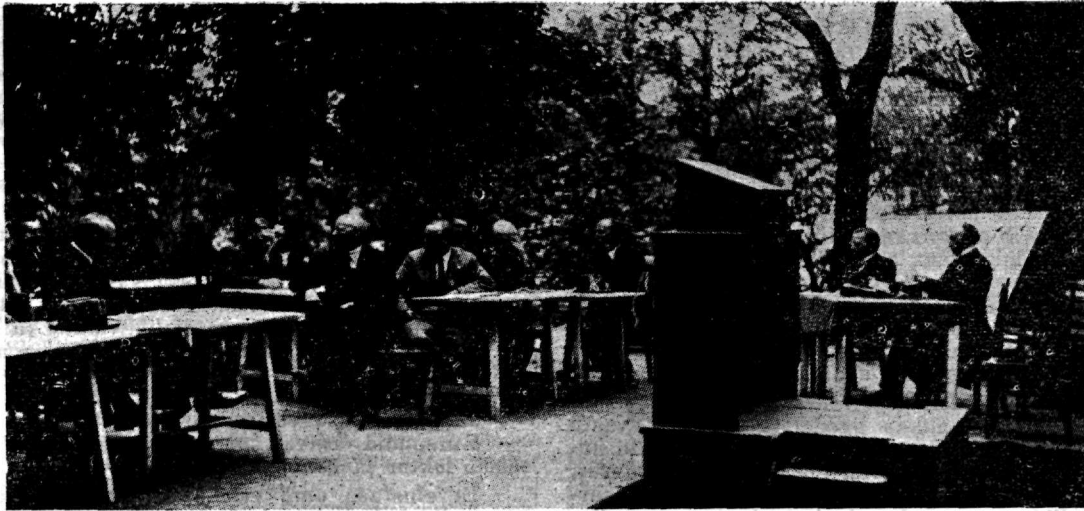
Läänemaal võiks matkaja suunduda Risti, Vigala, Lihula, Virtsu, Koloveri ja Ridala ümbrusse. Ridala kirikut peetakse vanimaiks Eestis, ehitamisaastaks arvatakse 1187. aastat, mida küll paljud ajaloolased ei pea tõenäoliseks.

Kahtlemata huvitavamaid kohti Eestis on Läänemere saarestik, eriti väikesed saarekesed ja laiud. Saare- ja Hiiumaa omapärase maastikuga, Mu-

Toolse lossi varemed.

humaa — säilinud rahvariietega, Vormsi ja Ruhnu saared — rootslastega, Vilsandi linduderiik, Abruka metskitsede kasvandus. Ajaloolisist kohtadest oleks saartel nimetada Muhumaa Linnuse maalinn ja Valjala maalinn Saaremaal, kus saarlased viimast korda panid sakslasile vastu.

Pealike nõupidamine peavanema * osavõtul.

Noorie ridu koondamas

Pilte „Noorie Koikaste“ tulevaste juhtide kursustelt ja laagrist

See oli päikeseküllasel esmaspäeva hommikul (16. juunil 1930.), kui kursuste pealik ühes „noorseppade“ Tallinna maleva vanema hra A. Lellepiga seisis Kadriorus „Noorseppade Kodu“ ukse ees ja ootasid kursante. Kell näitas juba 15 minutit kümne peale. Kell üheksa aga pidid kõik juba olema kohal.

Käime läbi ruumide, loeme tulnuid ja leides neid vaid kümnekonna, arutame endamisi küsimust, kas maksabki alata. Võib-olla on kõige otstarbekohasem, kui saadame needki vähesed koju ja lööme käega...

Aga ei. — Lossi kõrvalt läbi lehestiku vilguvad mõned kaitseliitlaste mundrid, siis veel mõned, neile seltsivad ka erariides isikud, pakid, kompsud käes — ning ei kestage kaua, kui „Noorseppade Koju“ on jõudnud juba üle kolmekümne noore hingega vana, kes nädalaks ajaks tahavad muutuda päriselt nooreks.

Nüüd võib alata töö...

Ilm on kaunis. Loengutesaal on viidud välja päikesekiirtest varju pakkuvale puisteele. Ei puudu seal ka kõnetool, must tahvel, kriit ja lapp.

Toolidel, laudade taga on võtnud istet kursandid, keda nüüd juba umbes nelikümmend. Peavanem K. Einbund seisab, kõnetooli ignoreerides, laudade ees ja juhhib soojel sõnul kuulajate tähelepanu sellele suurele ülesandele, mis seisab neil ees, ning mille teostamiseks loodetakse nende innukat kaasabi. Tõsiselt ja ergutavalt voolavad ta sõnad, kuid ühtlasi täis lootuse sädelevaid kiiri, manades kuulajate silme ette toda rõõmsat, elavat pilti, milliseks muutub meie noorsugu, meie rahvas ja elu meie maal, kui meie uus algatus leiab teostamist ja selle teostajaid, kui meile kasvab uus noorsugu, tahtejõuline, elurõõmus, aus ja isamaa-armastaja, terve ja tugev nii kehaliselt ja vaimliselt.

Vaimustusega lauldud riigihümni helide saatel ker-gib Eesti sini-must-valge lipp kõrgesse lipumasti, mis keset tiiki asuval saarel sirutab oma sihvaka puu kõrgele taeva poole.

Tegevus noorkotkaste kasvatamise väljadel on alanud...

Pärast töörikast päevatööd ollakse koos ülal saalis. Üks rahvariides paar, noor neiu ja mees, töötavad demonstreerida kursantidele rahvatantse ja mängu. Puudub muusika. Kuid kolm noorseppa, leidlikud, kui seda noored peaksid olema alati, päästavad situatsiooni. Igaüks neist varustab end ühe lehekesega, asetab selle suu juure, — ja valmis ongi suurepärase trio. Üks neist veeretab viit, teine trioleerib kaasa, kolmas nagu vana parm tõmbab bassinoote.

Rahvariides paar hakkab liikuma, tantsib andumuse ja innuga. Juba löövad mõned noorseppad kaasa, kuid siis hakkavad tahtmatult kibeleva ka kursantide jalad. Üks noorem neist kummardab naisnoorsepa ees ja astub elaval sammul tantsijate hulka; juba teine, kolmas järgib ta eeskujule ning nüüd pole enam pidamist — ka vanad, halli habemega, kuid noore südamega mehed löövad sekka. „Üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse...“ ja jälle „üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse...“ tiirlevad kõik ühtlases rahvatantsu rütmis.

Tuju tõuseb, elu keeb...

Mis sest, et paljud, tantsides esimest korda kaasa, pöörlevad alul viltu, teevad kummalisi hüppeid ja sööste, et teistest mitte maha jääda, — ei kestage kaua, ning liigutused muutuvad korrapärasemateks, ühtlasemateks, kuni viimaks tantsul on juba ilmet ja jume ning, eriskummalise muusika vaikides kinnitab igamees võidurõõmsa ilmega õhetavas näos: „Käes ongi, polnudki nii raske! lõhu kas või homme hommikuni!“

Sama õhinal õpitakse ära veel rida uusi tantse ning mängu: „Kuku sa kagu...“, „Kui Kungla rahvas...“ jne. Tuju tõuseb, elu keeb...

Klubiõhtu.

Söögisaalis on laud koristatud, koost ära võetud ja üksikute väikeste laudadena asetatud mööda seinu, toolid ümber. Ühte saali nurka on asetatud üksik laud — referendi jaoks, nagu kuulda.

Kursandid ja hulk noorsugu võtavad laudade juures istet. Mõned noorseppad jaotavad igasuguseid ajakirju laudadele. Heliseb signaal.

Referendi jaoks määratud laua taha asub noor naisnoorsepp ja kõneleb teemile: „Mis sobib noorsooorganisatsioonile: kas tegevus erialal või üldtegevus“. Lühikese, hästi ettevalmistatud ja põhjendatud kõne tulemuseks on, et noorsooorganisatsioonile sobib ainult üldtegevus, kui ta tahab kasvatada eluvõitluseks hästi ettevalmistatud, mitmekülgset kogenenud tublisid kodanikke, kes ei kohku tagasi ühegi raskema ülesande eest, kes asetatud silm-silma vastu ootamatuse või üllatava olukorraga kiiresti suudavad kohaneda ja leidliku inimesena alati leiavad õige väljapääsu ummikust.

Elav kiiduavaldus tänab kõnelejat.

Ent leidub ka teisitimõtlejaid — või olid nad seda vaid vaidluste esilemanamiseks ja südames pooldasid täiel määral referendi poolt avaldatud väiteid?!

Olgu sellega nüüd kuidas tahes. Kuid üks koosolijaist võtab sõna ja hakkab ägedalt referendile vastu väitma. Ta toob näiteid Ameerikast, kõneleb Fordi autovabrikust, kus igal töölisel on teha vaid üks liigutus, millele ta end spetsialiseerinud, ent mida ta teeb sarnase meisterlikkusega, et keegi ei suuda temaga selles võistelda. Ning seepärast ongi Fordil võimalik maksa oma tööliste säärast head palka, millest meie omad ei julge õõseti undki näha. Siit selgub tema arvates, et spetsialiseerumine peab algama maast madalast, nii ütelda lapsekingadest peale.

Võidurõõmsalt tõstab vastuväitja pea. Ta arvab referendi väited pihuks ja põrmuks purustanud olevat.

Aga see ei vannu alla. Hoogsalt helisevad noorsepa väited läbi saali.

Nüüd löövad ka teised juba sekka. Vaidlus muutub ikka hoogsamaks, paled õhetavamaks. Põlevail silmil jälgivad vaikijad — kumb võidab, kas vanad või noored.

Ja noorus võidabki. Referent on vastuväitja viimaks surunud nurka, on talle selgeks teinud, et ta väited käivad üksteisele vastu ja et isegi vist ei usu seda, mis ta räägib.

Ummikusse aetuna vaikib see viimati ja elavate kiiduavalduste saatel referendile lõpetab klubiõhtu juhataja vaidlused.

Järgnevad mitmekesised ettekanded, tantsud, lõbusad mängud. Noor kui ka vana aitavad kaasa, et tõsta meeleolu.

Eriti rohkelt lõbu pakub üks mäng, mis mängijailt nõuab suurt teravmeelsust.

Keegi mängijaist — seekord oli see üks noorsepp — saadetakse toast välja. Teised arutavad omavahel, millist pähkli anda noormehele närida.

„Lenini hammas,“ sosistab keegi tasa. Kõik on nõus. Kihin, kahin ja surutud naer.

Noorsepp astub tuppa. Ta tohib järgimööda igale koosolijale asetada küsimusi, millele see tohib vastata vaid „ja“ või „ei“.

Algavad küsimused, kostmised.

Ning siin saab palju nalja.

Näit.:

K ü s i m i n e: „Kas olete seda näinud?“

V a s t u s: „Jah“ (vastaja on vanem härra).

K ü s i m i n e: „Kas see on maa all?“

V a s t u s: „Jah“ (vastaja on noor tütarlaps, kes teab, et Lenin on surnud, kuid ei tea, et ta lamab balsameerituna maa peal, mausoleumis).

K ü s i m i n e: „Kas see on mürgine?“

V a s t u s: „Jah“ (kostja on kindlas veendumuses, et Lenini hammas peab olema mürgine, kuid Lenin müid maailmale võis teha nii palju paha).

K ü s i m i n e: „Kas teil on see olemas?“

V a s t u s: „Jah“ (kostja mõtleb ainult hambale).

K ü s i m i n e: „Kas see on siin toas?“

V a s t u s: „Ei“ (vastaja mõtleb Lenini hambale).

K ü s i m i n e: „Kas see on poliitiline asi.“

Vastus: „Jah.“

Jne. Vastused näivad tihti üksteisele vastu käivat, ning see ajab küsija segamini; ent tema auks peab siiski ütleva, et kuigi ta pidi tervelt kolm korda oma küsimistega käima ringi ümber toa, ta siiski lõpuks võidurõõmsalt kinnitas:

„See on Lenini hammas!“

Hilja õhtuni valitseb rõõm ja naer Kadrioru „Noorseppade Kodus“. Kuid viimaks kuulutab siiski sarvehääl magamaminemise-tundi. Jäetakse üksteisega jumalaga; suur osa noori sammub linna poole, kursandid aga otsivad teises ruumis oma kotid üles ja peagi valitseb kogu majas täielik vaikus ja rahu.

Kogutakse karastavas unes jõudu järgmise päeva askeldusile.

*

Jällegi ollakse väljas puisteel.

Kursandid asuvad oma laudade taga. Kõnetoolil seisab lektor ja kõneleb rühmategevusest.

Et elustada oma ettekannet, küsitab ta aegajalt kursandid kahte ritta ja korraldab nendega mõne tegeliku näite. Kõik osavõtjad, kelle arv teise päeva hommikuks on kasvanud 47-ni, teevad kaasa, esiteks nagu arglikult, nagu kartes, et poiste tegevus nagu ei sobiks hästi täiskasvanud, tihti isegi hallis habemes ja hõbejuukselistele meestele, kuid vahetpidamata ikka hoogsamalt ja sattudes oma nooruspõlve mälestustest kerkivasse poisikese tuju.

Üheks sarnaseks näiteks on n. n. „sõimamismäng“.

Mõlemad võistlevad read asetavad üksteisele seljad vastamisi. Komando peale peavad kõik pöörma ümber ja üksteist hakkama „sõimama“, niipalju kui keegi suudab.

Hüva, tehakse katset.

Käänates komando peale paled vastamisi, püüavad kursandid üksteist „sõimata“. Kuid katse äpardub. Peale mõne „kuradi“ jääb „sõimamine“ vait. Lektor püüab seletada, et pole ju vaja üksteist „tõsiselt“ sõimata, vaid tuleb ainult nõnda teha, nagu sõimataks üksteist. See olevat paremaks vahendiks, kui poiste elavuse rühmategevusel kipub minema üle piiride. Pärast „sõimamise“-mängu mängimist, mil antud poiste keelepaeltele vaba voli, olevat distsipliini pidamine tühine asi, kuna poisid olevat end „tühjaks lärmitanud“.

Katsutakse uuesti.

Aga mis ei lähe, see ei lähe.

Ka „sõimamiseks“ vajatakse vilumust.

Asudes uuesti kohtadele kostub kursantide hulgast, et see pole kellegi mäng, mida võiks poiste soovitada mängida, et see olewat kasvatuslikult ebapedagoogiline jne. Lektoril annab päris tegemist, kuni ta suudab vaigistada meeli ja segamatult jätkata oma ettekannet.

Pärast, poistega korraldades tegelikku rühmakoon-dust, näitab sama lektor kursantidele, kuidas õieti tuleb mängida „sõimamismängu“.

Poisid asetatakse kahte ritta ja komando peale ümber käändes haaravad nad vastaste kätest kinni, tirivad üksteist edasi-tagasi, vehivad rusikaga üksteise silmi all ja karjuvad ning hurjutavad üksteist suure kisa ja õhinaga, — kuid kuuldavale ei tule ükski sõimusõna, aina kisa, kära, kätega vehkimine ja hurjutamine.

Jah, nüüd lepivad ka kursandid selle mänguga, arvates vaid, et ta ei peaks kandma säärast vulgaarset nime, mis võib erapooletu, asjaga mittetuttava kuulaja viia eksiarvamistele.

„Üleliigse energia raiskamise“ mänguks võiks teda nimetada, mitte aga „sõimamise“-mänguks.

Arusaamatus on lahendatud, tegevus kestab hoogsalt edasi.

*

Noorsepad täies vormis on rühmade kaupa kogunenud suure saali ja asetunud poolsõõris rivvi. Kursandid asuvad pealtvaatajaina nende selja taha.

Toas on vaikne. Ainult poolsõõsinal vahetavad mõned kursandid oma mõtteid.

Kaugelt kuulduv trummipõrin, mis kostab ikka selgemalt ja selgemalt, lähenedes saali välisuksele.

Saalis ootajates tõuseb pinevus — mis sealt läheneb.

Äkki ilmuvad avatud uksele noorseppade ilusad vormid. Kolm trummilööjat ees sammub sisse pidalik rongkäik. Ees kantakse maleva lipp kahe assistendi saatel, sellele järgnevad rühmade lipud auvahtide valve all. Käinud ühtlasel sammul ümber saali, asetsevad rühmade lipud rühmade juure, maleva lipp vaibaga kaetud aukohale.

Antud märgu peale kõlab nagu ühest suust noorseppade kaunis laul.

Maleva vanem pöörab noorte poole lühikese, kuid sütitava kõnega. Siis käsutab maleva pealik keset tuba seisva laua ette päeval oma noorsepa-katse sooritanud poisi, kes maleva- ja rühmapealikute saatel julgesti astub maleva vanema ette, andma pühalikku töotust, et ta tahab olla korralik noorsepp.

Kui küsimiste ja kostmistel varal on kindlaks tehtud, et uus noorsepp on teadlik töötuse andmise pühalikkuses ja tõsiduses, muutub saal poolpimedaks, ainult kahel pool maleva lippu noorseppadest hoitud kaks põlevat tungalt annab hämara, salapärase valguse.

Uus noorsepp astub vaibale maleva lipu ette, mille ümber vahepeal on koondunud ka kõik rühmade lipud oma saatjatega, laskub ühele põvele, võtab lipuriidest kinni ja annab selgel kõlaval häälel oma pühaliku töötuse, armastada ja kaitsta isamaad, aidata oma ligemist ja olla ustav noorseppade seadustele.

Südanthaarav ja liigutav on see moment, täis pühalikku tõsidust ja hardust. Tunglad legitsevad töötuseandja pea kohal, täites poolpimedaid ruume oma vaigulise lõhnaga.

Vaikselt astub uus noorsepp uuesti oma vanema ette, tuled helgivad uuesti põlema, maleva ridadesse vastuvõetu ehitakse noorsepa tunnusmärgi — kaelarätiga, ja siis sammub ta tagasi oma kohale, noorsepana noorseppade hulka.

Veel mõni sütitav sõna vanema huulilt, mürisev noorseppade laul, paraadmarss ühes lippudega kolm korda ümber saali, ning siis väljas ümber „Noorseppade kodu“ — ja maleva koonduse pidulik osa on möödas.

Järgnevad väga mitmekesised ettekanded: laul, deklamatsioon, tantsud, võimlemisharjutused. Eeskava on rikkalik ja huvitav. Erilist tähelepanu äratav väike poisijuntsu, kes deklameerib oma enda luuletuse, mis nii sisult kui ka vormilt üllatavalt hea. Samuti üllatab üks noorsepp vaatajaid oma balansseerimistrikkidega kõrgel lae all kõikuval trapeetsil.

Kaunis õhtu jõuab lõpule, jättes jäädava mälestuse osavõtjaisse.

*
Laager kaunis Lükati orus.

Üheltpoolt kõrged ja järsud metsaga kaetud künnad, teiselt poolt järsu ja kõrge kalda all Pirita jõe sügavam osa. Maastik nagu loodud ilusaks laagriplatsiks.

Elu keeb ja kihab.

Siin ehitavad ühed telke, seal kaevavad teised koolinõunik Sultsoni ja inspektor Rajaga eesotsas maasse ühist söögilauda. Pisut kaugemal suitseb suur sõjaväest laenatud teekatel, kus nobedad naisnoorsepad tööl.

Ühe puu all vilus lamavad laagripealik, kl. Narva mal. pealik J. Lepp, tema abi noorseppade Tall. maleva pealik Velsberg ja vanade „noorkotkaste“ rühmapealik, Tartu skoutide maleva pealik, skoutsmaster Michelson ühes salgapealikute, noorseppade Tall. maleva vanema A. Lellepi ja kursantide pealikutega ning peavad nõu. Seatakse kokku esimene laagri päevakäsk.

Laagritelkide püstitamine.

Äkki kostab sarvesignaal kogunemiseks.

Kõik jooksevad kokku nii kuidas nad on. Üks supelpükstes, teine frençis ja säärsaabastes, kuid paljaste säärtel, kolmas võimlemistrikoos, neljas täies mundris, kuid paljajalu.

Asutakse poolsõõris ümber lipuvarda.

„Kõik, peale töötoimkonnas asuvate, oksti koguma,“ kõlab laagripealiku käsklus.

Kõik jooksevad laiali nii noored kui vanad.

Esimesena jõuab tagasi halli habemega inspektor Raja, kolm kuivanud raagu näpu vahel.

„Mitmendast salgast,“ küsib laagripealik.

„Teisest.“

„Pange siia.“

Raja lööb käega sinnapoole, kust ta tuli ja ütleb ise: „Ei sealt pole midagi võtta, lähen teisale,“ ja siirdubki vastupidises suunas minema.

Ilmub üks, ilmub teine.

Igähele kõlab vastu küsimine: „Mitmendast salgast?“ Ning siis: „Pange siia.“

Peagi märkavad kõik, et tahetakse nähtavasti korraldada raagude kogumise võistlust. „Uppunud rottide“ salk, nagu nad ise endale olid valinud nime, hakkab protesteerima, miks pole neile öeldud kohe, et on tegemist võistlusega, nad oleksid toonud kohale palju rohkem materjali, kui nüüd. „Ega's selleks veel hilja pole,“ vastab laagripealik, „tahtsime vaid näha, kui palju teie nii omast arust oleksite toonud?“

Nüüd aga hakkavad mehed ja poisid sibama. Terved kuivanud puud ühes juurtega toodi kohale. Virnad aina kasvasid ja kasvasid.

„Miks toote värsked puud ja oksti!“ käratseb äkki laagripealiku häälel. „Ma ju ütlesin teile, et tohib koguda ainult k u i v a n u d puud.“

„See puu oli pikali maas, kõik juured väljas, ainult ühe juure ots oli ühenduses maaga, selle raiusin pooleks,“ kaitseb end tõreledasaanu.

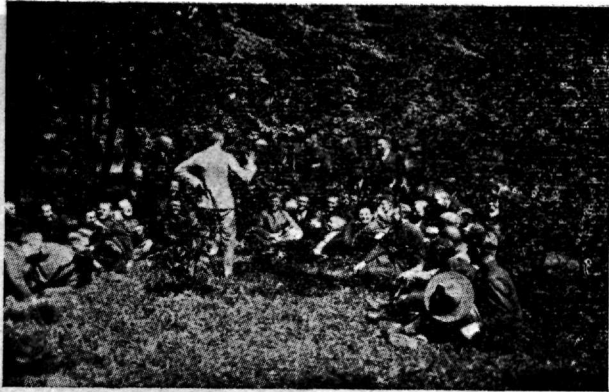
„Tahan teid uskuda,“ vastab laagripealik, „kuid juhtub siia metsaisand, siis on kõik kohad kisa ja kära täis, sellepärast jätke värsked oksad toomata, kuigi neist enam elulooma ei saa.“

„Hüva, kuulen käsku.“

Ent siiski poetatakse siin-seal veel mõni maasleitud värsked oksake hunnikusse, millele järgneb laagripealiku uus manitsev sõna.

Viimaks on oksti ja puud kogutud nii palju, et jatkub mitmeks päevaks nii köögikatelde kui ka lõkkelude jaoks. Virnad on nii suured, et raske on otsustada, kellele anda võidupärg.

Aga — oh häda!..

Noortertühma koondus pealike eneste korraldusel.

Laagrile läheneb üks habemes härra, kes jalamaid asub virnade vaatlemisele. Leides neis mõne rohelise oksa, lähuvad ta silmad kurjaks ja keel pahuraks. „Viimast korda, et teile lubati siia tulla laagrisse,“ sõnab ta pahameelega.

Poisid ja mehed seletavad, et leidnud murdunult maast, ise pole murdunud jne. Ent midagi ei aita.

Äkki silmab võõras söögilaua-ehitajaid.

„Kes teil lubas maad kaevada?“ sähvab ta vihaseks.

„Selleks on meil luba. Peame ainult ära minnes laagriplatsi seadma endisesse korda.“

„Viimast korda olete siin,“ ähvardab kutsumatu külaline ja läheb pahaseks minema.

Töö aga kihab edasi ning pea ongi kõik korras. Elu laagris võib alata...

Oodatakse külalisi.

Laagripealik on salgad saatnud tegevusse salomonliku otsusega: „Iga salk tegutsegu omaette ning valigu ise endale tegevus, kuid märguande peale kohe kokku joosta.“

Salgapealikud võtavad oma mehed ja asuvad igaüks teele oma suunas. Valinud paraja koha, hakkavad salgad igaüks omaette tegutsema. Kuna tegevuse valik vaba, siis on see ka õige mitmekesine.

Neljäs, hallpeade-koolipapade salk heidab end mõnusasti puu alla varju ja hakkab rääkima anekdoote, üks noorseppade salk on võtnud kaasa kõie ja üht otsa kaldal kasvava puu külge sidudes hakkab kõie abil järsku kallast mööda jõeveerult üles ronima, „uppunud rottide“ salga tegevus aga seisib selles, et neid pealt vaadata jne. Nii leidis igaüks peagi tegevuse, mis teda kõige rohkem rahuldab.

Maanteel vuravad autod.

Nad peatuvad laagri kohal.

Välja astuvad IV k. peavanem K. Einbund, kindr. Laidoner, kindr. Roska ja paljud teised ühes ajakirjanikkudega.

Ümberringi kõik surnud ja vaikne.

Pole nagu laagrit olemaski.

Külalistele vastu sõitnud kursuste pealik juhib külalisi teed mööda küngaste vahelt läbi laagri poole.

Peaegu juba jõudnud sinna, kõlab äkki hele sarvehääl... ning ümberringi, metsas, küngastel, jõe kaldal hakkab äkki kihama ja müdisema.

„Ahaa, ahaa, ahaa...“ kõlab ere kisa igalpool.

Äkki jällegi täieline vaikus...

Pöördes ümber laagrit varjava künka näevad külalised enda ees korraga kogu laagripanoraami: telgid,

suitsevad köögid, lõkketulepaik sellele kuhjatud okstega, laagri keskel sihvakas lipumast lehviva Eesti lipuga, selle ümber poolsõõris kogu laagri meeskond.

Raport, tervitused...

Mehine häire ühest suust: „Alati valmis!“

Ning laagri tegevus kestab edasi.

Külalistel on näha palju huvitavat ja vaatamisväärselt. Mitmetunnilise viibimise järele kahetsevad nad, et ei saa jääda kauemaks.

Südamlik jumalagajätt.

Autod vurisevad minema...

Laagris olid aga kogunevad ümber lõkketule ja vaheldub jutt, laul ning mäng.

Siis õhtupalve lauluga: „Õo nüüd jõuab jälle“, ja sarveheli käsib kõiki heita pikali, koguma uinudes värsket jõudu järgneva päeva tegevuseks.

*

Pärastlõunane tund.

Ümber lipumasti on jälle kord kõik kogunenud poolsõõri.

Kursuste pealik tänab liigutavalt sõnul kursustest osavõtjaid nende suure innu ja tahte eest, millega nad kõigest on elavalt osa võtnud, saades noorte hulgas uuesti noorteks, ning palub neid seda noorusetuld, mida nad siit noorte hulgast on ammutanud, kanda edasi oma kodupaikadesse, võites uusi kaasvõitlejaid noorsoo hulgas tegutsemiseks.

Siis pöördub ta kursuslaste ja enda nimel noorseppade poole ja tänab neid südamlikult selle vastutuleku eest, mida need on näidanud üles tulevastele noorte juhtidele, kogu selle suure mure ja vaeva eest, mida nad on näinud öppelaagri korraldamise ja oma tegevuse demonstreerimisega, peamiselt aga selle armastusväärse suhtumise eest, millega nad kõigiti on kohelnud kursante. Selle tänu väljendusena ulatab ta noorseppadele noormehe kuju võidupärjaga käes, kes seisab kandilisel alusel, milles tiksus täpsuse ja korrapärase sümbol — kell.

Naisnoorseppadele ütleb ta aga erilise tänu nende nobedate näppude eest, mis kõigi nende päevade jooksul ei tüdinenud valmistamast kursantidele toitu ja muidu igal alal neile abiks olemast. Tänutäheks palub ta neid kursuslaste nimel vastu võtta hõbeservaga kristallvaasi, et see kaunistaks naisnoorseppade nurgakest nende kodus.

Neile sõnule järgneb kolmekordne „elagu!“ noorseppadele ja naisnoorseppadele, siis ühine: „Eestimaa, mu isamaa,“ ning siis ongi jõudnud kätte lahkumise-tund.

Ent mitte kõik ei suuda end korraga lahti kiskuda. Eriti meie vanad härrad-koolimehed suruvad ikka ja ikka jälle noorte kätt ning ei leia mahti viimseks käepigistuseks.

Aga ka selleni jõutakse viimati.

Jõudes künka veeruni heidavad kursuslased veel viimase pilgu tagasi paigale ja oma noortele kaaslastele, kes nende nende paari päeva jooksul on muutunud nii armsateks ja kodusteks.

„Lahkumine on jälle äärmiselt“ kõlab nende ühine laul ja käeviibete saatel pööravad nad ümber künka serva ning siirduvad metsa — edasi, uute ülesannete teostamisele...

„Kas me ei läheks tagasi laagrisse?“ proponeeris üks hallpea-kursuslane astudes Vene turul tolmusest omnibusest veel tolmusemale tänavale. „Küll see oli aga pagana mõnus minu vanadele kontidele, oleksin nagu kümme aastat nooremaks muutunud.“

Ohkas, ja sammus kaitseliidu peastaabi poole, et sealt võtta oma asjad ja rutata vaksalisse.

Kaitseliidu ekskursandid Tuusula pealikutekoolis. Keskel pr. Raamot ja pr. Tõrvand-Tellmann.

Soome Lotta-Svärdi ülemaaline esinaiste kursus Tuusulas

Helsingist 50 km. kaugusel asub suure järve kaldal Tuusula pealikutekool. Lõhnavate kaskede ja õitsvate pärnade alla on ehitatud 5 uut maja. Majade vahele muruplatsile on Norra kuningas, kes Soomes viibimisel ka Tuusulat on külastanud, istutanud kuuse. Kuusk on raudaiaga sisse piiratud ja igal nurgal graniitlulbal on Norra kroon ja tulpade vahel aial kullatud Norra vapp.

Tuusulas asub Soome kaitseliidu pealikute kool, kus peetakse aasta läbi mitmesuguseid kursusi pealikuile ja igal aastal enne jaanipäeva 3-nädalased kursused lottadele. Siin on kõik ruumid otstarbekohaselt ehitatud ja sisse seatud. Ühes majas asub sama suur võimla nagu Tallinna maleval, kõiksugu ajakohaste sisseseadetega spordi alal. Teises majas on lugemissaal, kus seinad on täis kappe hulga raamatutega täidetud. Lugemislauad on kaetud lottade poolt koetud linadega; akende ees tumedad omakoeatud eesriided. Samuti on teised pealikute ruumid ajakohaselt naiskäsitöödega varustatud. Laudadel võib leida ajalehti ka kõige kauge-
mast Soome maanurgast. Samuti kuukirju ja pildilehti. Kahes majas on eluruumid ja ettelugemissaalid. Magamisasemed on kahe kaupa kõrvuti all — kui ka ülal kõrgemal kaks aset samal kohal nelja raudtulba vahel. Lugemissaalides on põrand tagantpoolt kõrgemal, nõnda et ka kõige tagumisel pingil istujal on võimalus jälgida ettelugemisi ja õppeabinõudega ümberkäimist. Järve äärel on ehitatud korralik soome saun supelmaja kõrvale. Saunas nuhtlevad

ennast õpilased 2 korda nädalas kõvasti kaseokstega kuumas leilis ja karastavad pärast kõrval asuvas supelmajas külma veega. Kõik on seatud hästi ja praktiliselt. Koolil on oma autobus, mis käib vastu igale Helsingist tulevale rongile. Alati on sealt tulejaid ja minejaid, liikumine on väga elav.

Praegu on siin kolmenädalane lottade kursus, millest ka mina osa võtan.

Oleme alati Soomest saanud äratust ja eeskujut ja nii võib ka kodukaitse alal siit naistelt väga palju õppida. On ikka rahvas, kes ühtki tööd ei põlga ega pane paljuks. Siin on praegu 150 naist — on üliõpilasi, mõisaprouasid — ametnikke, talutütteid, taluperenaisi ja teinijaid, vanemaid ja nooremaid, nende seas ka praostiproua, 12 lapse ema. Kõik ettetulevad tööd tehakse ühtlasi asjalikult. Ei ole ühelgi alal eraldamist, ei ülemaat ega alamat, vaid kõik võtavad oma ülesseatud alasi ja aateid tõsiselt. Töö algab hommikul 1/27 võimlemisega, kell 1/28 käib veltveebel, tragi Soome tähtsama skulptori abikaasa, vile nõoriga kaelas, mida täpselt ette kirjutatud ajal laseb kõlada üle terve asunduse ja mille järel ei tohi olla minutitki viivitamist. Ei ole puuderdamist, ei kõhklemist, ei venitamist, kõik käib kiiret käiku. Esimene vile hommikul kutsus, nagu juba nimetasin, võimlema, järgmine rivistuma ja sealt lähivad lottad paariviisi platsile, kus endid nelinurka asetavad, nagu meie naised Rootsi kuningaga vastuvõtul lossi ees. Veltveebel hüüab igauht nimepidi ja saab vastuse „siin“. Velt-

Lotta-Svärdi toitlustuspunkt võimlemisväljal.

veebel, nende nimetus „vääbeli“, kamandab val-
vele, võtab siis ise lipu ja läheb seda tõmbama
varda. Esinaine astub keset platsi, ütleb:
„Head hommikut, lottad, lipp tõmmatakse
üles.“ Selle kutse peale pöörduvad kõikide
pead lipu poole. On lipp ülal, võtavad lot-
tad lauluraamatu taskust ja palve algab
kirikulauluga. Laulu järel sõnab esinaine:
„Lotta on aus, puhtahingeline, hoolas, korralik,
karske ja töövalmis.“ Sellele järgneb päevako-
hane palve. Vääbeli seisab kogu aja lipuvar-
da kõrval liikumatult, palve lõpul hüüab jälle ri-
visse ja lottad lähenevad kahekaupa lauale, kus
jagatakse teed. Ei ole üksteise lükkamist ega
trügimist, kõik sünnib kõige suurema rahuga.
Sööginõud peseb iga lotta ise valmis pandud pe-
sunõudes ja viib sööginõud tuppa oma kohale.
Toitlustamine sünnib õuel telgi all.

Nüüd asetatakse lottad jälle ritta ja vääbe-
li annab teada, missuguses saalis mingisugused
loengud algavad, selle peale valguvad lottad
tööle. Sõjaväe söögikatelde juure jäävad toit-
lustajad, valged põlled ees — valged rätikud
peas, hommikueinet valmistama. Valged põlled
ja rätikud toovad natuke rohkem elavust haljal
murul roheliste puude all. Nii liiguvad lottad
tumehallis tolmuriidest vormis, ainult pisike
valge krae kaela ümber. Hallid meeste mütsid
ja sinelid, nõnda, et kaugelt ei saa teha vahet,
kas need on mees- või naissõdurid. Perenaisi,
samuti ka korrapidajaid vahetatakse iga päev.
Ettelugemisi on päevas 7 tundi. Vabal ajal loe-
vad lottad lugemissaalis lehti ja kuulavad raadi-
od. Lektoreist on ühed siin kohal, teised tule-

vad igapäev Helsingist. Neil on lottade töö õieti
neljas peaosas. Need olek-
sid: sanitaar-, toitlus-,
varustus- ja kantseleiala.
Sanitaaralal võetakse läbi
umbes meie samariitlaste
kursuse kava. Selleks on
neil oma käsiraamat, mis
meil alles on unistus. Toit-
lustuse üle on samuti väga
otstarbekalt keskjuhatuse
nõuandev toitlustuse eri-
teadlane neiu Malmgren
seadnud kokku raamatu,
milles on leidnud aset ter-
ve toitlustamise kord, ka
söögisedelid rahu- ja sõja-
ajal. Varustusosalal on sa-
muti kogunud eeskirjad ja
tulemused. Kantseleialal
õpetatakse raamatupida-
mist ja kõiksugu kantse-
leitööd. Nende nelja ala
juure on võetud palju
muid tulutoovaid küsi-

musi. 12 lektorit annavad 3 nädalat
7 tundi päevas ja nagu kuulda ei jõua
kaugeltki selle ajaga oma ala tarvilisel määral
käsitada. Juba paar päeva õpetab keegi kap-
ten kaitseliidust telefoni tarvitamist sõjaajal
liini lähedal. Samuti pidas parem Soome nais-
kõneleja loengu karskusest ja kommunismi vas-
tu võitlemise tarvidusest. Mõlemad loengud
võeti vastu suure huviga. Ettekanne oli väga
mõjurikas ja tekitas suurt vaimustust.

Kodukorda seletatakse nii mitu tundi, et
lotta peab seda teadma sama hästi kui küm-
met käsku. Kursuste lõpul korraldatakse eksa-
mid ja lõpetajad saavad märgi rinnal kandmi-
seks ja tunnistuse. Ettelugemised lõpevad kell
8 õhtul, kui ei ole ületunnitööd. Eile õhtul
oli praktiline tulekahju-kustutamise harjutus.
Lottad töötasid paar tundi veel küll käsi- ja
mootorpritsiga — kastsid katuseid ja kaski.
Süüa antakse 5 korda päevas — hommikul ja
õhtul tee ja leib margariiniga, kell 11 hommiku-
eine — puder piimaga, kartulid kastmega ja
heeringas, kell 1 kohv saiaga, kell 4 lõuna, ainult
supp kas kalast, piimast aiaviljaga või vähese
lihaga, hernesupp ja leib, piim, kali. Kell 11
on õhtul täieline vaikus kogu asunduses. Ei ole
muud kuulda kui järvelainete tasast laksumist
vastu kallast. Rahvas on asjalik ja tõsine.
Mõtlen, kui meid oleks nii palju koos, küll oleks
laulu ja hõiskamist kuulda kaugele ümbrusse.

M. Raamot.

Tuusulas, 15. 6. 30.

LEENART SANGLEPA uudisjutt

Oja talu karjamaa asub õige maantee läheduses. Oieti tema külje alt lookebki nagu hall ja tolmune pael raudkividega sillutatud postmaantee T. jaama suunas, kuhu saab siinsamas läheduses seisva kilomeetritulba mõõtude järgi mitte enam ega vähem kui neli kilomeetrit ja sedagi ainult postmaanteed kaudu, sest talvine tee, mis käib üle Rabasoo ja keerab ära Mägariku kõrtsitoa kohast, lühendab selle tublisti ühe kilomeetri võrra. Aga ka mitte üksi talvel, vaid ka suvel võivad jalakäijad Mägariku kõrtsitoa kaudu raudteejaama minnes oma jalavaeva seega vähendada, et nad mööda vajuvat soopinda, mis paiguti teedundjat inimest siiski kannab, pääsevad otse jaama juure, kus asuvate kaupluste tõttu igal ajal nii palju toimetusi.

Kord räägiti isegi, et Soovere Andres, üle küla tuntud riukukk ja kakleja, purjus päi toimunud kihlveo tagajärjel suisa suve ajal ratsa hobuse seljas läbi soo soperdanud ja tulnud välja sest teekonnast nii Andres ise kui ka hobune kõige parema tervise juures. Aga seda ma ei taha uskuda, sest selliseid jutte võib kuulda nii mitmeidki, iseäranis Soovere Andresest, kelle seiklejaveri on ajanud teda kõiksugu tempude tegemisele ja tihti nende kirjeldamisele, ilma et neil karvaväärtni oleks tõelist alust.

Üldse oli see üks sarnane saks, kes sundis endast rääkima kogu ümbruskonda. Kas see oli hea või halb, mis temast kõneldi, see ei läinud talle palju korda, peasi ainult, et ta end külarahva ees jälle kord sai puhuda suureks, olgu see siis mõne rängema kakeluse või pisema aidavarguse läbi.

See oli juba alati nii, et kui kuhugi aita murti sisse või mõne talu rehealt kadus see või teine väärtuslikum ese, siis oli Soovere Andres kohe kahtlusealune. Ja paljudel juhtumel ei teinud ta vähimatki katset temale veeretatud süüdistusest end puhtaks pesta, kuna ta loomusunniline omadus oli igast vähimastki vägiteost, siia hulka kuulusid endastmõistetavalt väikesed vargused, küla mööda ehtsal vananaise kombel ümber later-

dada, tõstes ja upitades oma kangelaslikku mina kas või teiba otsa.

Sarnane enesereklaam, ja veel halvast küljest pealegi, viis, tõsi küll, tihti-peale Andrese võimudega vastollu, mille üheks põhjuseks oli juba see, et Andresele kasvas hallimundrikandjate vastu kaunis suur sapi-kivi südamesse. Mitte üksi, et ta oleks peljanud politseid, vaid ta ka vihkas teda kogu oma mustast südamest. Mis te mõtlete ka: kümne aasta jooksul kaheksa korda vangis istuda, sealjuures vaba olla ainult neli nappi aastat, see ajab juba vargapoisigi südame täis.

Viimasel aastal Andres nagu siiski kaldus korralikumale elule ja isegi ta kaklemistujud ei olnud enam nii sagedased, sest kuna need käisid koos joomisega, viimane aga Andrese Oja tallu valjukäelise pere-mehe alla sulaseks sattudes kord-korralt jäi ikka harvemaks, siis hellitasid nii mõnedki lootust, et üle kihl-konna kuulus riukukk lõppeks võtab arusaamise pähe ja hakkab elama korralikumat elu.

Eks kutsunud see küllalt imestusi esile, kui vana Oja peremees, kelle isiklik tublidus oli olnud paljudele eeskujuks, ühel ilusal päeval võttis Soovere Andrese endale sulasepoisiks. Mitte päeviliseks ega töömeheks, vaid kohe sulaseks kindla kontrakti ja aastapalgaga.

„Noh, küll see susi sinu lõpuks ära sööb,“ hoiatasid naabrid tihti Oja peremeest, vana Sanglepa Peetrit, kelle koht oli suuremaid vallas ja kes juba oma isa kaudu oli pärinud vallavanemaameti ja pidanud seda kolmandat aega kuni tänapäevani. Aga vana Peeter oli löönud käega: „Küllap saab asja ka sellest väänkaelast, laseme teda aga pisut õppida käima ringi suuraudadeta, ehk saab temastki mees.“

Ja kõigile paistis, et saab. Vähemalt muutus Andres kõigi ümberkaudsete elanike imestuseks nii välimuselt kui ka sisemuselt tööarmastajaks ja korralikuks inimeseks, kes küll, noh nii laupäevade ja suurte pühade paiku, viskas ära oma keskmise käraka, vahest jõi enda purjugi, ja lõi sealjuures kaklemistujus naabermehe silmaga siniseks, kuid ega ta seejuures siis

hakanud lärmama, nagu vanasti, ega ta pudeleid ja klaase ei lõhkunud, aknaid ei pildunud ega kõrtsirahvast ei ähvardanud tappa, nagu see endistel aegadel oli talle raudseks moeks.

Ja viinavõtminegi, pandi tähele, muutus Andrese juures ikka kord-korralt vähemaks, nii et leidus isegi neid, kes olid valmis uskuma Andrese lõplikku seljapöörmist patusele elule, kui poleks tulnud uus hoog, uus tapluse ja kõveruse tuhin, mis sai Andresele hoopis saatuslikuks.

Aga sellest jutustame sündmuste kronoloogilises järjekorras.

Õeldi niimoodi, et Soovere Andres, teenides Oja talus aastasulasena, oli vanemale Liisist peretütrele silma heitnud ja seetõttu vist siis hakanudki oma olemise ja elamise arveid tegema üldise paranemise ja korrallikuks muutumise kasuks. Niiisuguseid jutte räägiti päris avalikult, mitte enam kui Andrese uuest kangelasteost, vaid kui hästi masindada andvast külauudisest, mille kandmine suust-suhu ei tekita mingit raskust.

Sarnased jutud ulatusid ka Liisi enda kõrvu, kuid tema ei osanud selle peale muud midagi kui naerda, sest nii võigas kui see mõte talle ka ei olnud, tekitas see ometi sihukese naljaka olukorra, mis pani naerunärvid tahtmatult tegevusse.

„Liisi ja Andres!“

Jumaluke, see paistis kogu Oja perele nii naljakas, et ka vana Peeter oma harvakuuldavat naeru ei suutnud pidada, vaid oma ah-ah ja oh-oh kaasa tegi, nagu oleks teda keegi kustki kõige õrnemast kohast peene hanesulega kõditanud.

Aga oli juhtumeid, kus Liisi ise jäi selle üle mõttesse ja endaga tõsiselt aru pidas, kas ta tõesti oma ülalpidamisega vahest sarnase arvamise tekkimiseks põhjust pole annud. Tõsi jah, ta ei saa salata, et Andres teda tihti söövate pilkudega on vaadelnud, ta on tunnust seda kogu oma naiseliku olemusega ja nende pilkude alt pääsmiseks on ta tihti pidanud otsima endale toimetusi mujalt, et saaks aga kaugemale sest imelikust, võõrast tundest.

Muud Liisi ei tea end tunnust olevat ja end säärase pilkude väljakutsumiseks süüdlase ta ka ei tea olevat, sest pole ta ju enam plikake — paastu-maarjapäeva ajal sai ta 28 aastat vanaks — et poiste südameid enda teadmata ja salaja panna põksuma.

Üks juhtum, mille oleks võinud käesoleva oletuse arvele panna, meeliskles siiski veel Liisi ajudes. See oli üks aitatikkumine selgel juunikuul ööl, varsti pärast nelipüha kolmandat päeva. Siis oli Liisi õhtusi toiminguid lõpetades kohe läinud aita magama, kus juba maiakuust saadik olid tema ja noorema õe Leida asemel. Sedakorda oli aga Leida peavalu kurtes jäänud kambriks ja Liisil tuli see öö magada aidas ihuüks. Kuna niiisuguseid juhtumeid oli ennem küll ja küll olnud, ei osanud Liisi ka seekord ei karta ega peljata. Liiatigi kuna ta oli tugevate närvidega tüdruk.

Ärgates aga mõnetunnilise magamise järele unest oli Liisi aida ukse taga selget jalaastumist kuulnud ja seepeale oli keegi raputanud ust, nähtavasti otsides sissepääsu. Kui Liisi seepeale hüüatas, kostus väljast

Keegi koputas uksele . . .

nagu Andrese hääl ja siis jäi jälle kõik vaikseks. Kuid ära ta veel niipea ei läinud, sest vahete-vahel oli läbi õhukese vaheseina selgesti kuulda ta tugevat hingamist, millele seltsis külma öö tõttu nõrk läkaköha.

Liisi, kes oli ehmunult enda teki alla rõngasse kerinud, ei julgenud enam liigutada, kartes ilmselt sissetungimist. Ent umbes veerandtunnilise valvamise järele lahkus öine külaline ukse tagant ja ta paljaste jalgade astumisest arvas Liisi tundvat ära Andrese.

Seda juhtumit Liisi kellelegi ei rääkinud ja tal endalgi ununes see pea.

See oli kerge seda enam, et Andres ilmselt talle kunagi ei lähenenud, vähemalt meeldidagi ei püüdnud talle, vaid pigemini trotsivalt ja võib öelda jõhkralt käitles kogu pererahvast, sealjuures ka Liisit eraldamata. Ka need söövad pilgud, mis ta temale mõnel harval juhtumil järele saatis, ka need olid täis trotsivat viha ja kangust, nii et neis võis leida küll loomalist kirge, mitte aga poolehoidu ega armastust.

Külarahvas teadis veel jutustada, et peale kõige muu Andres on veel kommunist. Ta käivat läbi kellegi Paakspuuga, kes tihti maad mööda ringi sõitvat, kihutuskirjanduse pakk kaenlas ja suu täis inetut soppa ja söimu. Selle mehega olevat Andresel ühendused oma linnatöölisest õemehe kaudu, kes olevat isegi vangis istunud riigivastaste tegude, vist oli see 1. detsembril mässukatsest osavõtu, pärast.

Neid jutte ei usutud kaua aega, sest Andrese kui joodiku ja vargapoisi kuulsus ähvardas tolle kommunistliku aupaistuse oreooli ta pea kohal lämbutada, sest mis tegelane või mis poliitikamees on elukutseline külakakleja ja varas.

Isegi Oja talu peremees ei uskunud sääraseid jutte, kuna need paistsid talle liig sobimatud joomisega ja vargusega põhjavajunud inimese kohta.

Andrese sulaseks palkamisel oli ta siiski läbenud küsida:

„Kuule vennas, sa olevat ka punaseks läinud, nagu külarahvas teab kõnelda. Võtaks sind sunnik küll, kui see peaks olema tõsi.“

Mispeale Andres oli pomisenud midagi arusaamatut habemesse, millest peremees oli välja lugenud: „mis mina nüüd,“ või midagi selletaolist.

Sinna paika see kahtlustamine ka oli jäänud ja kuna polnud mingit avalikku tõendust ta kuulumise kohta nende sekka, keda riik ja rahvas ei sallinud, siis jäi ta külarahva silmis ikka endiselt ainult hobusevargaks ja kaltskaabakaks, kuigi nüüd Oja pere sulase suitsukatte ja nime all.

Nii suur joodik ja kakleja kui Andres ka ei olnud, oskas ta tööd teha siiski mehe eest, kuigi töö hooaeg vältas tema, juures siiski lühemat aega kui see, mille kestes ta ilmutas oma elu varjukulgi. Suvel tegi ta, muidugi siis, kui varjueluga ühenduses seisvad kohustused talle mahti andsid, tööd harilikult kuu või kaks. Siis nagu pool juhuslikult kas mõne suurema simmani või laada puhul purjutama sattudes, lõi ta pikka rahu-elu vältel suureks paisunud kaklemisinstinktid ja larmamisregistrid lahti, mille tagajärg oli alati kukkumine kohaliku konstaabli kätte, kelle kaudu ta pärast vallamaja arestikambris magatud rammestavat ööd kohe teisel hommikul lähima rahukohtuniku juure toimetati, kes ei tunnud Andrese kohta ka ühtsüü purjusolekus larmamise puhul tabamise pealt muud otsust kui „kuu aega“ või „kolm kuud“, vaadates sellele, kui sügavale oli Andres oma nina viinaklaasi pistnud või kui sügavalt oli ta kriimustanud oma joomakaaslasid.

Ei ole siis ime, et Andresel oli siin maailmas kaks suuremat vaenlast: politseikonstaabel ja rahukohtunik. Mõlemaid vihkas ta ühesuguselt ja mõlemaile oleks ta tahtnud ühesuguselt kätte maksa. Ometi polnud ta veel nii juhtunud — või oli see peksasaanud koera hirm peremehe ees, et neile kallale tungida ja kätte maksa. Isegi joobnult ja suuremas määramishoos alistus Andres politseikonstaablile tihti sõnalausumata.

Andrese nüüdne elu töötas siiski mitmeti kindlat pööret paremusele. Esiteks oli ta juba kevadest saadik teenides ainult ühe korra selle aja kestes tõsiselt kakehõõn — ja toogi lugu liikvideerus politsei vahelesegamiseta — ja mis kõige olulisem, Oja peremees ega perenaine ei olnud märganud Andrese talusviibimise ajal ühegi asja kaotsiminekut, milles oleks võidud viimast süüdistada.

See andis Oja peremehele tõsise põhjuse oma uue sulasega rahul olla.

Kuid siiski mitte kauaks.

*

Oja talu karjamaale, õkva maantee veerule ja seega käidavasse ning ligipäästavas kohtas, tõmbasid küla noored Oja noorpere eestvedamisel jaanilaupäeva õhtuks määratu tõrvatünni ridva otsas kuuse latva. Noh sest pidi saama vast jaanilõbu! Kutseid oli saadetud isegi naaberküladesse, kust pidi tulema ka pillimees,

va' Pilli Juhan, eluaegne leierdaja, simmanite, külapidude, pulmade, varude ja igasugu pillerkaaride lahutamatu pillimees. Vana väljateeninud Vene soldatina oli ta omal ajal muusikakomandos omandanud otse virtuosliku osavuse mängida igasuguseil muusikariistadel, mis lõppeks kandus üle küll peamiselt ainult lõõtsmooli kiunutamisele.

Maias viina peale ja elav ning lõbus oma iseloomu poolest, oli Pilli-Juhan ka seekord platsis juba varakult, nii et õieti tema harmoonika kaugeleekostvate helide peale hakkaski ümberkaudne külarahvas kogunema. Isegi jaama juurest tuldi Oja rahva jaanituld vaatama, sest üles kuuselatva upitatud tõrvik oli oma loitva tulena paistnud mitmete-setmete kilomeetrite kaugusele.

Tulid Oja rahvas, Pärdi Tõnn oma kahe poja ja tütreaga, Liismanid, Muhlakid, Kure noorrahvas, Pärtli vanaperemees oma lastelastega, Veski Tõnu, Mihkra tüdrukud ja Ülesoo Räädikud linnast saabunud külaliskõhaga. Peale selle poisse ja tüdrukuid kaugemast ja lähemast ümbrusest, jaamarahvast ja valla politseikonstaabel Mirt, kellel oli olnud siia poole asjatalitusi, vist maksude sissenõudmise õiendamist.

Mehed olid toonud kaasa kärkekat ja isegi piimanõu täis kapakalja oli siginenud keelekasteks jaaniõhtu pidulisele.

Kõik oli kõige paremas korras. Viinapudelite ja kaljatoobi ringi käies aina tõusis piduliste tuju, ja tüdrukud, ka need, kes ei olnud maitsetud suhkruveega lahjendatud neljakümnekraadilist, ka need kilkasid ja kiljusid poiste käte vahel, kes neid marulises polkarütmis tantsitades tõstsid kõrgele õhku, nii et tüdrukute undrukud aina välgahtasid kuuseotsa asetatud tõrvaküünla valguses.

Veski Tõnu, kes oli küll juba üle neljakümne, kuid kelle noorustuhin ei olnud veel kaugeltki kustunud, kepsles ühes noortega, vahetades tüdrukuid ja hüüdes üle tantsuplatsi:

„Juhei! Juhei! Korts kiiremini, jalg libedamini, ninaga vastu maad kartsumm!“

Ja siis ta ise viskas enda pikali, tõmmates tüdruku endaga kaasa, nii et viimane kiljus ta krobeliste käte vahel.

Teised tüdrukud naersid seda nähes endid kõveraks, sest nii piimlik, kui see neile üksikult ka kepsutada ei oleks olnud, poleks nad keegi ära ütelnud lõbust hundiratast visata Veski Tõnu käte vahel. Viimane, kuigi habemesse ja aastatesse kasvanud, oli vanapoiss ja liiatigi suure talu omanik, missugune asjaolu tõstis tema väärtust tüdrukute silmis tublisti.

Vanemad inimesed, kelle kont enam ei lubanud noorte hullumisi kaasa teha ja kes leppisid ainult üldise pidulõbu vaatlemisega, olid tõmbunud pisut eemale puie alla, kus aeti magusat jaaniõhtu juttu ja visati üks krõbe „jaanis pits“ möödunud aegade meeletuletamiseks.

„Kas teate ka,“ võttis teiste hulgas sõna Pärdi Tõnu, kes oli peajagu teisist kõigist pikem, „kas teate, et minu noorpõlves Kallaste kuusikus kord sihukest jaanituld tehti, et nagu põrgu oleks tulnud maa peale. Kaheksa tünni tõrva ja kümme koormat hagu süüdati põuasel ajal keset paksu kuusikut põlema. Oh sa saa-

tana silmamuna küll, oli see vast jaanipidu! Tuli tõusis seitsme sülla kõrgusele ja suitsu ja tõrva vingi oli tunda kolme versta kaugusel. Ja oh sa pärdikute pärdik, vaata hommikuse koidu ajal oli kogu mets leekides. Mets põles! Neliteist päeva kestsid kustutamistööd, enne kui sellele ilmatusuurele jaanitulele suudeti piir panna. Mis meil häda oligi seda nii väga kustutada, sest mets oli mõisa mets ja kogu kustutustööde vältel anti meile mõisa viinaköögist nii ohtralt puskarit, et lõppeks meie enam ei taibanud, kumba meil rohkem käepärast on, kas vett või viina, sest kustutamisinõud olid mõlemad: ühega kustutasid metsa, teisega pakitseva janu südames.“

„Aga kummale te siis enne piiri saite panna, kas metsale või?..“ ei suutnud Oja vanaperemees end pidada.

„Metsale, ikka metsale, sest see tuli lõppes enne otsa, kuna vett üle jäi, meie janu oli aga piiritu ja ma kardan, et lõpuks isegi mõisa viinaköök ei oleks pidanud sellele vastu.“

Seepeale maersid kõik kooris ja Pärdi Tõnu rüüpas tugeva sõõmu nagu oma sõnade kinnitamiseks.

Vahepeal olid noored hakanud mängima ringmängu ja „vares vaga linnukene“ lendas kümmeist suudest kaugemale üle lepiku.

Tõrvatünn aga ülal kuuseladvas aina lõomas, pillates tuliseid oksid ja kuuma tõrva ülalt alla. Ta punane helk värvis kogu ümbruse paarisaja meetri ulatuses nagu vere karva punaseks. Tundus nagu mingit õudu ses lõõmendavas tulepaistes.

Kas oli see tõesti järgnevate sündmuste etteaimamine?

*

Oli juba küllalt tantse tantsitud, rüüpanisi rüübatud ja kilkamisi kilgatud, kui ei tea kust, nagu maast kasvas välja ja sigines teiste piduliste sekka Soovere Andres. Ta oli nähtavasti nokastunud, sest muidu poleks ta kõik olnud nii taaruv ja ka ta ise poleks olnud nii lõbusas ja lustilises tujus.

Kuigi ta ilmumine ei äratanud suuremat tähelepanu, siiski paljud vaatasid imestunult üksteise otsa, kui Andres äkki parajas lärmamis- ja laaberdamishoos kargas tantsijate keskele.

Luitunud sonimüts kuklasse visatud, punane rätik lihuniku moodi kaela seotud ja mõlemad käed küünarnukist saadik taskuisse surutud, nii taarus ta ette vaatamata ja tantsijate otsa komistades ringi keskele, vaatas seal korra silmi jõllitades ümber ja pistis siis inetu kurguhäälega karjuma:

„Oh sa silk ja malk ja vargasalk, kus on siin mees, kes tahab minuga kas kivi tõsta või rinda pista! Hei Kutt, hei Rein, tulge põrutame rinnad kokku, nii et luud ragisevad. Ah! Või tahate teie nugade peale... Sooli välja lasta... Eh, brat, ka siin olete teie poisinõidid ja tattninad. Ei saa teist iialgi minu sisikonna puistajat — pidage seda meeles, teie memmepojad!“

Niimoodi räuskas ta tüki aega, ilma et keegi oleks pöörnud talle suuremat tähelepanu. Kuna ta sõnadest kaugemale ei läinud, siis lasti teda rahulikult räusata, teades juba ette, kui hädaohtlik ja kui tarbetu on teda joomahullustuse tegudele ärritada.

Paarid tantsisid rahulikult harmoonika taktis. Teiste hulgas keerutasid ka konstaabel Mirt ja Oja vanem peretütar Liisj, kelle pilgud vahete-vahel jagasid teineteisele magusaid tütusi. Rahulikud ja endiselt süvenenud, nagu nad olid, ei pannud nad tähelegi, kuidas Andrese hullunud pilk hakkas neid jälgima ja kuidas ta suunurgad tõmblesid meeletule vihale ja ta käed rusikasse, kui ta nägi Liisit andumusega konstaabli kätele toetuvat.

Näis, et Andres võitles tõsiselt endaga, et tema aukartus poliitsei ees ja ühtlasi viha viimase vastu püüdisid tema südames üksteist üle trumbata. Ja nagu see purjus inimese juures harilik, sai kurjus arguse üle viimaks siiski võidu ning kogu Andrese tähelepanu, kogu temast voolav sapp pöördus äkki sellele tantsupaarile.

„Äh, äh,“ kihistas vihast ja alkoholist joobunud inimene: „seal nad kooberdavad nüüd, nagu kakssanti teineteise kõveruses. Ja see on riigi võim! Politsei! Ma sülitän niisugusele poliitseile. Kas tahate näha, ma sülitän talle praegu näkku, sellele eeslile konstaabli nahas...“

Viimased sõnad oli ta karjunud nii kõvasti, et kogu tantsijate-pere taandus eemale ja jäi vait. Konstaabel Mirt, kellele need häbematused olid öeldud, astus paar sammu Andrese poole.

„Teie seal, Soovares. Need sõnad, mis te praegu ütlesite, need annan ma teile, et mitte pidutuju rikkuda, andeks. Aga te peate lahkuma siit ja jalamaid! Muidu leiata enda — teate juba ise kus...“

Need sõnad avaldasid Andreses siiski vastupidist mõju. Selle asemel, et mõistust pähe võtta ja ära minna, muutus ta veelgi enam arust ära ja karjus metsiku häälega:

„Kurat ja põrgu! Mina peaksin ära minema! Teie pärast, või selle linnu pärast, või kogu rahva pärast. Nalja teete või, võmmihärä! Jah, jah, ärge vahtige midagi sarnase näoga, nagu oleksite seepi söönud, teie võim ja vägi on siin null... Saite aru, null ja muud midagi. Mina teie närust mundrit ei karda ja teie sõnad — noh nendega võite mõne tobedama juures õnne katsuda!...“

„Kodanik Soovares,“ sai nüüd ka konstaabel vihaseks, „ma käsin teid siit jalamaid lahkuda. Politsei haavamise eest annate te vastust tuleval nädalal rahukohtuniku juures.“

„Või rahukohtuniku juures,“ sai Andres vaevalt kuuldavalt läbi hammaste sülitada, „kapsauss niisugune, satikapoeg. Vaata et tõmban sulle korra läbi ribide nii, et kondid uluvad. Äh! Olen küll sõnakuulelikult täitnud su käske arestimajja minekuks. Nüüd on kõigel lõpp. Sinu võimul ja minu sõnakuulmisel... Maha sihuke võim ja võmm...“

Ja just kui nende sõnade kinnituseks välgahtas Andrese käes läikiv pussnuga, mida peos hoides ta kargas nagu panter konstaabli kallale.

Viimane, kes ei olnud sarnase ootamatu kallaletungi vastu sugugi ette valmistatud, taandus sammu ja otsis endakaitseks püksitaskust revolvrilt. Kuid enne kui ta sai relva haarata, oli Andrese tapariista läikiv tera vajutatud sügavalt ta kehasse...

Kõik see sündis mõne sekundi jooksul. Juuresolid pidulised olid esimesel pilgul pisut tagasi tõmbunud, tardusid hirmunult sellesse poosi, milles leidis neid Andrese noapiste konstaabli kehasse.

Tõmmates välja verise pussi konstaabli kokkuvarjunud kehast, Andres heitis jõllitava pilgu ümberringi seisjaile, tõstis siis oma jäleda löögiriista kõrgele üles, karjus üliinimliku häälega:

„Sellega tapan igaihe, kes julgeb mind jälgida või puutuda minusse.“

Ja siis jooksis ümber vaatamata üle maantee soisesse tihnikusse.

Esimesel silmapilgul ei taibanud keegi seisukorra tõsidust. Kohutav ja kümnete inimeste silme all toimunud noim nagu halvast esialgu kogu piduliste-pere, kes oleks võinud oodata kõike, kuid mitte jäledat roima niivõrd lihtsa asja pärast ja niivõrra ootamatult.

Esimesena toibus Oja peremees, kes oli ühtlasi agaramaid kaitseliitlasi ümbruses. Tema korraldusel jooksis noorem poeg koju püsside järele ja neli-viis meest sõltkonnast, samuti kaitseliitlased, asusid põgenejat taga ajama.

Varsti olid ka püssid kohal ja nendega varustatult asus väike salk soo ja maantee veerule, et põgeneja jälgi otsida. Keegi pidulistist saadeti jalgrattal teatama naabervalla konstaablile sündmusest, sest hilist aega arvestades ei võidud panna lootusi telefonilisele teatamisele.

Mõrtsuka ohvriks langenud konstaabel Mirt kanti silmapilkselt Oja tallu ning, kuna ta avaldas elulootusi, asetati ta Ülesoo Raadiku võõrastega linnast tulnud autole ja transporteeriti pärast haava hoolikat sidumist kiiresti linna haiglasse.

Kogu tee oigas Mirt kõvasti. Sügav rinnahaav, millest nirisest tugevasti verd, tegi ränka valu. Kuid ta ei kaotanud silmapilgukski meelemärkust, isegi siis mitte, kui auto hüplemine konarlikul teel kutsus välja ta suust valusa karjatuse.

Kolmveerand tunniga oldi linnas. Linnahaigla valvekorra-arst vaatas kohe haava järele ja leidis selle olevat raske, kuigi mitte elukardetava. Parema kopsutiib oli siiski puudutatud ja seepärast tuli olla kõigiti ettevaatlik.

Vahepeal oldi mõrtsuka tagaajamisega jõutud sohu, kuhu viisid kõik jäljed ja kus Andres arvatavasti lootis leida pelgupaiga. Vähe aja pärast märgatigi soisel pinnal roomavat mingit kogu, kes hoiatushüüdeile üles tõustes kiiresti edasi jooksis. Hoiatuseks lastud paugud ei sundinud teda peatuma ega pöörduma tagasi, kuna ta arvas end olevat kindla oma jalgade väledusele ja salateede tundmisele soisel pinnal.

Kuna tagaajajad maapinna vajuvuse tõttu ei võinud minna kaugele, tuli leppida sellega, et jäädi ootama hommikust koitu ja juhtnõõre politseilt, keda oodati saabuvat juba paari tunni möödudes.

Mõrtsukas põgeneb sohu.

Tulles tagasi tantsuplatsile, peeti ikka veel edasilõõmendava tõrvatünni valgusel nõu edaspidiste samumude korraldamiseks. Leiti tarviliseks informeerida ka raudteepolitseid, kuna Andresel võiski õnnestuda jaama pääsmine, kust kaudu talle juba kõik põgenemisteed olid vabad.

Paljud pidulistist olid läinud kurva sündmuse mõjul juba ära, kuid mitmed jäid paigale, et abiiks olla mõrtsuka tabamisel ja oodata ära edaspidiste sündmuste käik.

Enne päikese tõusu tuli naabervalla konstaabel ja koos sellega asuti uuesti soo uurimisele. Redelitega, laudadega ja köitega varustatult võidi minna ka üle sügavate laugaste, kuhu muidu ei olnud ligipääsu.

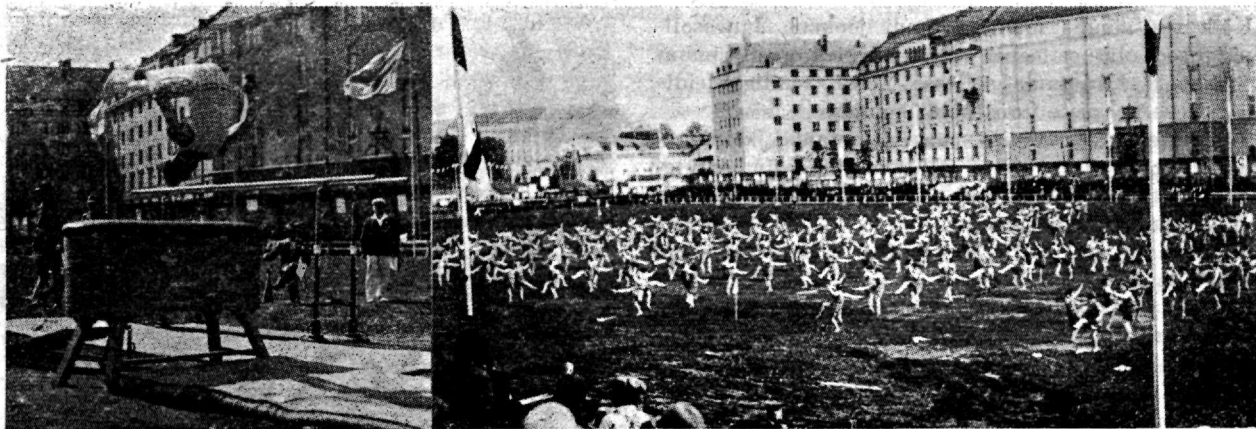
Paaritunnilise otsimise järele leiti lõpuks esimene jälg mõrtsukast: see oli ta pintsak, mille ta oli ei tea milleks heitnud seljast. Pintsaku taskust leiti verine nuga, millega oli toimunud nii järele noim.

Minnes edasi seda ohulist teed mööda ning jõudes suurema soolauka äärele märkas äkki keegi, et pehmest soolombist ulatub välja inimese jalg. Ettevaatlikult redelite ja köite abil sellele kohale lähenedes tõmmati välja lõpuks ka keha, Andrese keha, mille otsas oli klaasistunud silmadega ja pondunud näoga pea hallis sonimütsis.

Surnud... Uppunud sohu...

Nii lõppes too õudne jaaniöö Oja talu karjamaal. Sellele järgnevad sündmused ei olnud siiski enam nii kurvad, sest paarikuise haiglas viibimise järele konstaabel Mirt paranes lõplikult ja nais seejärele kohe Oja Liisi.

Tõendatakse, et neist olevat saanud õnnelik paar. Kes ei usu, mingi vaadaku. Nad elavad kilomeetri võrra Oja talust lõunapoole Aaspre endise karjamõisa hooneis. Külalisi võtavad nad alati vastu heameelega.

Vasakul: õnnestunud „salto“. Paremalt: naisvõimlejate esinemine X võimlemispidustustel.

KAITSELIIDU HUVIREIS SOOME

Ühel ilusal päeval tekkis „kuri“ mõte külastada sealpool lahte asuvat vennasrahvast, et kaasa elada sealsed suursündmused, X võimlemispidustused, külas-

Pidulik jumalateenistus X võimlemispidustuste puhul Helsingis.

tada kehakultuuri näitust, kaubandus-tööstusmessi ja heal juhul ka pilku heita Helsingist kaugemale, maale, ning tutvuda Soome põllupidaja elu-oluga.

Sääraste vagade soovidega asus teele reedel, 13. juunil, 56 kaitseliidu ekskursanti.

Soe päikesepaisteline ilm, peegelsile meri ja mõnus sõit kiir-luksusauriku turjal, see kõik lõi algusest peale reisijaskonnas üleva meeleolu, mis väljendus lõbusas jutuvestmises ja laulu „laksutamises“.

Helsingi sadamas olid vastas Soome kaitseliidu peastaabi esindajad major Villa ja leitnant Koskinen, kelle korraldusel ekskursioon ühiskorterisse paigutati kõrge-masse tehnika-kooli.

End veidi kohendatud, seati sammud Töölö Pallo-kenttä (pallivälja) poole, kus oli käimas pidustuste avamistseremoonia.

Avamisest võttis osa hulk riigi- ja seltskonna-tege-

lasi, eesotsas president Relanderiga, kes ka pidustused avas.

Väljal mitmetuhandepealine võimlejate-pere, alates mudilasist-kooliõpilasist ja lõppedes soliidsetes aastates meeste ja naistega. Kõigil silmis vaimustus-tuli. On ju Soomes võimlemispidustused sama suure tähtsusega kui meil laulupeod. Terve rahvas elab neid pidustusi kaasa, võimalust mööda katsub neist igaüks osa võtta.

X võimlemispidustuste kava oli jaotatud nelja päeva peale, kusjuures tegevus, võistlused ja demonstratsioonid algasid juba varahommikul, kella 7 paiku, ja kestsid terve päeva kuni hilja ööni.

Peategevus oli ette nähtud Töölös, Pallokenttäl, kus esinesid suured massid, nii näit. võimlemisseltside üld-grupp 3143-mehelises koosseisus.

Soome kaitseliit võttis pidustustest osa 700 mehega, 600 poisiga ja 40-mehelise erigrupiga Tuusula pealikutekooli kursuslasist. Külalistena esinesid pidustustel Tartu kehalise kasvatusse instituut, Rootsi ja Poola esindusgruppid.

Soome Lotta-Svärdi hooleks oli jäetud pidustuste tegelaste ja külaliste kõhuküsimuse lahendamine. Ja

Kaitseliidu ekskursandid ühiskorteri trepil.

selle ülesandega said Soome kodukaitse naised hiilgavalt hakkama. Rida toitluspunkte, kust kehakinnitust said paljud tuhanded nelja päeva jooksul, töötas väsimatult päikese tõusust päikese tõusuni.

Hästi läbiviidud tööjaotus, tegelaste ja pidustuste korraldajate seas valitsev üksmeel aitas sellele kaasa, et Soome X võimlemispidustusi tuleb hästi kordaläinuks lugeda.

Kaitseliidu ekskursantidel avanes võimalus tutvuda ka Soome kaitseliidu pealike kooliga Tuusulas, kus parajasti olid käimas Lotta-Svärdi keedu- ja sanitaarkursused. Nimetatud kursustest võttis ka osa meie

naiskodukaitse keskjuhatause esinaine pr. M. Raamot. Tuusulas sai ekskursantidele osaks soe vastuvõtt Tuusula administratsiooni ja kursuslaste poolt.

Soome põllumajandusega tutvumiseks sõitis osa ekskursante Helsingist raudteel välja ja sellel huvimatkal sattus ühe endise Soome riigimehe mõisa, kus neid lahkelt vastu võeti ja pikalt-laialt Soome põllumehe elu ning olu kohta seletust anti.

Tagasisõidul töid ekskursandid kaasa häid muljeid vennasrahva elust, olust, tema vaimlisest ja kehalisest tublidusest ning rea õpiseid, mis kavatsetakse ära kasutada meie rahva ja kodukaitse töös.

Kartulimulla harimine.

Kui teomes kartulimulla oli äestanud, künnud ja jälle äestanud, siis laskis kubjas üle vakamaa põllu nurgeti adraga ühe vao ajada. Kui siis kolm kartulit vaost välja tuli, pidi teomes põldu veel kord kündma ja äestama. Prooviti samuti ja kui leiti veelgi kolm kartulit ilmuvat, pidi teomes kolmandat korda mulla üle harima, kuni sealt enam ühtki kolmikut ei leitud. Seepärast pidi iga mõisa kartulimaa harija kartulimulda koguni ühe adrarauaga kündma — nagu usse aeti — et ta vähema vaevaga tast lahti saaks. Nii vitsutati osatüki tegijaid viimasel teorjuse aastal.

(Vastseliina, 1905. a. J. Sandra — J. Atspol.)

Uppujad kaksikud.

Vanasti olevat jälle Mulgimaal üks väga kuri mõisahärra olnud, keda kõik teolised nagu surma kartnud. Kui härra juba metsa tuli, siis tegid inimesed nii tööd, et silmad kirjud peas. Toogipärast tuli niisuguseid kordi ette, et mitu vaest orja kepiga sinise muhu seljale said.

Orje hulgas oli üks suur ja tugev noormees, kes härra juuresolekul kirbu moodi ei karanud, tegi vaikselt tööd edasi, kas härra metsas oli või olemata. Ta ei pannud seda täheleegi, et härrakesele oli nuhtlemisvääriline seesugune julge mees, kes härra ees hirmu ei tunnud. Mis sa mõtled! Ja härra tahtis teda ka õpetada kartma. Igakord, kui ta metsa tuli, üht ja teist „laiskvorsti“ oli nuhelnud, läks ta ka Antsu juure, et teda hakata tippima. Oli härra talle kepiga kopsatanud, ütles Ants alati: „Härra, ära tipi mind, lase mul tööd teha!“ Härrakesel veel rohkem süda täis: ori tohtis talle vastu kõnelda, pealegi keelda, et ta teda

ei peaks tippima. See oli kuulmatu lugu, mida härra eluimaski ei võinud jätta nuhtlemata. Ja nii nuhtles ta noormeest ka igapäev süüta, armuta. Noormehe kannatus lõppeski.

Kui kõik mõisaorjad tööd tegid jõe veeres, kus ka palju suuri sügavaid võrenguid*) oli, ja härra Antsu jällegi kepiga hakkas kopsima, läks mehel süda täis ja ta ütles: „Kuule, härra, ära tipi mind, lase mul tööd teha!“ Härrakene sai hirmsasti pahaseks, jättis tippimise järele ja ütles röökidest: „Oota, koerapoeg! Küll ma sind veel õhtul tippima, kui sa õhtul mõisa tulema, kuuskümmend lööki saama. Sina, tõbras, julgema mind keelma, et sind mitte tippima.“

Noormees teadis seda juba liigagi selgesti, et härra kunagi lubatud summast alla ei jäta. Kui peksetav kõvasti julges tänitada, sai ta mõni kümme lööki veel lisaks, või kui ta ka liig tasa tänitask, siis kästi jällegi rohkem anda kui härra „arm“ enne juba oli lubanud.

Antsukene jooksis äkki kui tuul härrakesele selja tagant juure, ja läks kõigega koos jõe poole, et ennast ühes tigea härraga võrengusse heita. Härrakene kohkus esmalt, et üks orjakäsi teda tohtis puutada; pärast, kui ta ehmatuses toibus, hakkas ta teda kangesti ähvardama, lubas juba sadakakskümmend lööki anda, lubas naha koguni ära nulgida. Ants ei hoolinud sellest midagi, vaid läks kõigi teiste orjade hirmuks kõige härraga, nagu susi lambatallega, võrengu poole, ehk härra küll tuhandeid tuliseid välja jagas ja kogu orjasugu maa pealt ähvardas hävitada. Seda kõvemini pidas Ants vaenlasest kinni, seda rutemini tormas ta võrengu

*) võreng = sügav koht jões.

poole. Kui härra nägi, et Antsul enam nalja ei olnud, hakkas ta teda väga paluma: „Ants, Antsukene, jäta juba! Mitte minema kaugemale. Mina sulle kõik andeks andma, ei kunagi peksma. Antsukene, laskma mind lahti, mina sind ei peksma, koguni mõisast priiks laskma!“ Antsukene astus jõe poole edasi ja ütles pilgates: „Oo, või sa jätsid mu rahule, kui palusin: ära puutu mind, lase mul tööd teha. Läki, läki võrengusse, muud midagi.“ Ja nii viskas tugev Ants enda härraga tükis võrengusse, kus üks sulin ja mulin mõne minuti kuulda oli. Siis jäi kõik vaikseks. Nii sai kuri härra õnnetu Antsuga otsa. Mõisa sai pärast teine härra, kes enam ei julgenud vaest orjarahvast süütult peksa. (Vastseliina — 1905. a. J. Sandra, J. Atspol.)

Jahilised ja matuselised.

Vaeste laste isal olid matused. Kalmuliste rong läks aeglaselt ahtakest teed mööda läbi paksu metsa. Isa kirstu peal istusid kolm vaest last oma emaga ja nutsid kogu tee, kodust saadik, et nad oma tublist toitjast ja hoidjast ilma pidid jääma. Suur lein oli ka kõigi kalmuliste seas, et keskealine tugev inimene ära võeti ja ülekohtusel kombel enneaegu hauda tõugati. Lugu oli nii: Vaene talupoeg läks ilma härra teadmata isa matma, kust ta pühapäeval koju ei saanud, ja nii siis esmaspäeval koju tuli ja mõisa päeva võlgu jäi. Kui ta teisipäeva hommikul tööle läks ja päeva otsa ära orjas, kutsus härra ta enda ette ja mõistis talle teadmata „hulkumise“ pärast viiskümmend lööki, mis ka samas, härra juuresolekul, õige soolaselt kätte mõõdeti. Sellest jäi mees põdema ja ei saanud enam mõisagi minna, ehk sinna küll keegi ei võinud häda pärastki jätta minemata. Neli nädalat pärast armutut peksmist kanti mees kalmule. Mõisahärra juhtus just metas, kitsal ahtakesel teel oma jahiseltsiga matuselistega kokku: „Haloo! Hopp! Tee lahti, tutserid!“ Kurja härra hääli oli kõigile tuttav, igaüks litsus puid vastu, niivõrra kui vähegi võis, kõrvale. Jahiliste selts tormas kui tuulispea matuselistist mööda, kuni ta kirstuga sai hobuse kohale, kes naisterahva juhtides, nagu ta oli, ja kitsa koha pärast keset teed edasi logistas. „Tee lahti, tutserid!“ tänitas härra nagu lövi leinaja naise selja taga, kes nii ära oli kokkunud, et ta hobuse seisma tpruutas. „Vipst, vopst,“ virutas härra ratsapiit-saga naisele vastu pead ja tõukas kirstuga vankri teelt kõrvale, kuna kirst kolinaga rataste vahelt välja nihkus ja õnnetu naine kõigi lastega ümber kaldus. Õnneks

hoidis naine kirstust kahe käega kinni, mis läbi kirstu kaas pealt ära ei läinud ja kooljagi paigale jäi.

Tigeda, põrgulise rõömuga tormas jahiliste selts edasi, kuna põrmuni alla rõhutud, mureline matuseliste rong hauale nagu rahupaigale lähenes.

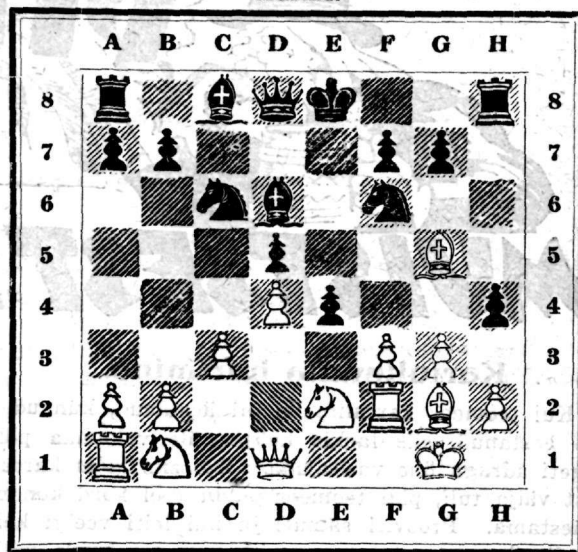
Seesuguseid asju kõneles mu vana isa paljugi, aga või siis need mul kõik enam meeles on.

(Vastseliina, 1905. a. J. Sandra, Kristjan Ilves.)

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Hiljuti Prahast mängitud partii andis järgmise seisu: Mustad.

Valged.

Lõpp oli:

Valged.
N.

11. . . . .
12. Re2:g3 (parem oli h2:g3),
13. Kgl:h2,
14. f3:g4,
15. Og2-h3,
16. Vf2-g2,
17. Rb1-d2,
18. Rd2-f1.
19. Kh2:h3,
20. Rg3-h5,

Mustad.
S. Fiohr.

- h4:g3,
Vh8:h2!!
Rf6-g4+,
Ld8:g5+,
Lg5-h4,
Vc8-e6,
O-O-O,
Lh4:h3+,
Vd8-h8+,
Vh8-h5 annab matt.

Teatan uudiseks kolka-, valgeristi kavaleridele ja klassilaskuritele, et on saadaval **riste ja laskurmärke miniatüüris.**

Samuti olen lasknud välja nägusad ja tugevad

k.-l. vorminööbid.

Roman Tavasi

Tallinnas, U. Roosikranzi 3. Kõnetraat (2)25-79.